A testnevelés tanítása

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTÉRIUM MÓDSZERTANI FOLYÓIRATA
I. ÉVFOLYAM
1965.

5.

Kozák Lajos felvétele

A testnevelés tanítása

Szerkesztő
Burka Endre

Szerkesztő bizottság
Bellay Lászlóné
dr. Kálmánchey Zoltán
Nyíri János
Paku Ernő
Raffel Zoltán
Sós István
dr. Székely Gabriella
Szuh Csaba

E számunk munkatársai: Czégény Sándor szakfelügyelő, Salgótarján, *dr. Juhász Károly* a Pedagógusok Szakszerv. KV munkavédelmi főfelügyelője, Budapest, *Kálmánchey Tiborné* tanár, Debrecen, *dr. Krizsanec Károlyné* főisk. tanár, Budapest, *Kunos Andrásné* intézeti tanár, Szarvas, *Sós István* MTS orsz. szakfelügyelője, Budapest, *Szekeres Sándor* vez. szakfelügyelő, Debrecen, *Varga Sándor* vez. szakfelügyelő, Budapest, *dr. Veszprémi László* szakfelügyelő, Szeged.

TARTALOM

Sós István: A testnevelés érdemjegyének megállapítása 129

Szekeres Sándor: Tanterv — nevelési terv.. 137

Czégény Sándor: Nevelőmunka a testnevelésben 139

Dr. Juhász Károly: Ötszáz tanulóbaleset .. 142

Dr. Veszprémi László: Az őszvégi—téli testnevelési óra didaktikai kérdései 147

Varga Sándor: Budapesti szakfelügyelők látogatási tapasztalatai 150

Kálmánchey Tiborné: A testnevelés időszerű problémái 154

TÁJÉKOZTATÓ 156

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztőség: Budapest, VII., Gorkij fasor 17—21. OPI Testnevelési Tanszék. — Telefon: 228—203, 228—238, 228—609, 108 mellék. — Kiadja a Tankönyvkiadó, Budapest, V., Szalai u. 10—14. — A kiadásért felelős: Vágvölgyi Tibor igazgató. — Terjeszti a Magyar Posta. — Előfizethető a Posta Központi Hírlapirodánál (Budapest, V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj egy évre 14,40 Ft. — Csekkszámlaszám: egyéni: 61.256, közületi: 61.066 (vagy átutalás az MNB 8. sz. folyószámlájára).

Egyetemi Nyomda, Budapest.

SÓS ISTVÁN

A testnevelés érdemjegyének megállapítása

Az alábbiakban ismertetjük a testnevelési érdemjegy megállapításának elveire és gyakorlatára megjelent határozatot, elvi állásfoglalást (megjelent a Művelődési Közlöny 1965. augusztus 15-i számában), valamint ennek végrehajtására vonatkozó szempontokat. A határozatot dőlt betűkkel, a végrehajtási szempontokat pedig rendes betűkkel tüntetjük fel.

„Az osztályozás célja

Az osztályozás célja, hogy a tantervi követelmények és a tanulói teljesítmények viszonyát érdemjegyek formájában kifejezze és ezzel a tanulót további munkára serkentse.

Az osztályozásnak az iskolai testnevelés elé tűzött célok megvalósítását kell elősegítenie: a gyakorlás által bekövetkező fizikai-szellemi-erkölcsi tökéletesedést, a tárgyi ismeretekben való gyarapodást. Ezért az osztályozás alapjául szolgáló követelményrendszer olyan hatású legyen, hogy minden tanulót az egyéni adottságai, képességei szerint optimális teljesítményre sarkalljon.

Az osztályozás alapelvei

Az osztályozás célja csak akkor érhető el, ha az osztályozás, illetve a követelményrendszer minden tanuló számára ismert, reálisan teljesíthető; ha a tanuló, a szülő, a tantestület is áttekintheti".

Az osztályozásnak, illetve a követelményrendszernek olyannak kell lennie, hogy az minden tanuló számára hozzáférhető, teljesíthető legyen. Reálisnak kell lennie, nem követelhet olyan teljesítményt, amely valamilyen különös született adottságot tételez fel. A tanterv alapján felállított gyakorlati követelmények olyanok, hogy azoknak minden egészséges, átlagos testi adottságokkal rendelkező tanuló megfelelhet. A követelmények teljesítése természetesen megkövetel bizonyos gyakorlást, elsősorban a testnevelési órákon való szorgalmas gyakorlást, ezért a jó érdemjegyért a tanulónak bizonyos erőfeszítést kell kifejtenie.

A követelményrendszernek egyszerűnek, áttekinthetőnek kell lennie, ezért feltétlenül szükséges, hogy év elején a tanulók megismerjék és tisztán lássák, hogy milyen feladatoknak kell eleget tenniük ahhoz, hogy jó osztályzatot szerezzenek. Hangsúlyozzuk az *osztályzat szerzését*, amelyért a tanulónak saját magának kell megdolgoznia. A nevelők ne „adják" az érdemjegyet a tanulóknak, hanem azt a tanulók *tudatosan* „szerezzék". A nevelők feladata, hogy a tanulókat ebben a törekvésükben segítsék, és tevékenységüket érdemjegyekben mérjék le.

Mint a nevelés egyéb viszonylatában, az osztályozási eljárásban is érvényesülnie kell a bipolaritás elvének, vagyis a tanulóknak is tisztába kell lenniük az osztályozási eljárással, és tudniuk kell, hogy milyen teljesítményért milyen osztályzatot érdemelnek, s hogy milyen erőfeszítést kell tenniük a jobb érdemjegyért. A tanulók tehát az osztályozási folyamatnak nemcsak *tárgyai*, hanem *alanyai* is legyenek.

Szükséges, hogy az osztályozás követelményrendszerével a testnevelőkön és a tanulókon kívül a szülők, a tantestület többi tagjai is tisztában legyenek. Módot kell tehát találni, hogy a nevelők velük is megismertessék az osztályozás követelményrendszerét, mert csak így vehetik elejét a testnevelés osztályozása körüli felesleges, sokszor indokolatlanul felmerülő ellentéteknek, vitáknak, amelyek az elmúlt időkben a szülők, a tantestületek, sőt — a sajtón keresztül — az egész társadalom körében nemegyszer felmerültek. Ezeket a jövőben el kell kerülni.

„Az osztályozás folyamatában a nevelőnek az objektivitásra kell törekednie. Ehhez feltétlenül szükséges:

— *a tantervi követelmények és a rendtartás előírásainak alapos ismerete;*
— *a tanulók különböző testgyakorlati ágakban elért teljesítményeinek értékelése;*

— *a követelményekhez mért teljesítmények tárgyilagos elbírálása;*
— *az osztályozás elveinek ismerete és a gyakorlati megvalósításukban való jártasság".*

Az objektivitásra való törekvés feltételezi a tantervi követelmények ismeretét. Ez szinte magától értetődőnek tűnik, a valóságban azonban mégsem az. Nemegyszer találkoztunk már olyan követelményekkel, amelyek eltértek a tantervi előírásoktól.

Hasonlóan ismerniük kell a nevelőknek a mindenkori érvényben levő *Rendtartás* előírásait is. Jelenleg az 1964-ben megjelent *Rendtartás* az érvényes az általános iskolák és a gimnáziumok számára.

A *Rendtartás* a testnevelés osztályozásában érvényesíthető általános érvényű szempontokat is tartalmaz. A testnevelésre vonatkozó speciális, szaktárgyi osztályozási eljárást azonban a jelen útmutatás foglalja össze.

Helytelen, ha a tanulók elbírálása csak a tanterv egyik testgyakorlati ágából történik s nem az összes mozgásanyagból. A tantervi fegyelmet sérti meg az a nevelő, aki a tantervből csak egy testgyakorlati ágat részesít előnyben, ha valamely „kedvelt" sportága van, ezt tanítja, a többit elhanyagolja. A tanulókat a torna, az atlétika, a játék anyagából kell osztályoznunk, mert ezekre épül a tanterv is.

A követelményekben előírt teljesítmények tárgyilagos elbírálása azt jelenti, hogy a tanterv osztályonkénti előírásaihoz és a tantervi követelményeihez kell viszonyítani a tanulók teljesítményét. Bár a testnevelési tanterv nem foglalja össze osztályonként külön-külön a követelményi szinteket, a tanterv megszövegezéséből és a tantervi utasításból ez kivehető. A tanulók teljesítményét tehát az osztályuk átlagos tantervi követelményi szintjéhez viszonyítjuk — és így értékeljük —, nem pedig a legjobbak teljesítményeihez.

A nevelők csak akkor felelhetnek meg az egységes osztályozási eljárásnak, ha ismerik azt, és annak ismeretében osztályozzák tanítványaikat. Meg kell szűnnie annak a helytelen gyakorlatnak, hogy minden egyes nevelő a saját osztályozási eljárása szerint osztályozzon. Előfordult olyan eset is, hogy ugyanaz a tanuló az egyik iskolában rossz, egy másik iskolában pedig jeles érdemjegyet kapott. A két érdemjegy két különböző értékelési eljárásból fakadt. Az osztályozási elveket egységesen kell az egész országban érvényesíteni, hogy így kisebb lehetőség adódjon a szélsőséges eljárásokra. Az osztályozásra vonatkozó előírásokat meg kell tanulni, mert csak így lehet a gyakorlatban megvalósítani.

„Az osztályozás szempontjai

A tanuló tanórai testnevelési érdemjegyének megállapításakor osztályoznunk kell:

a) *az oktatott mozgásanyag végrehajtásának minőségét, a bennük szereplő mozgásfeladatok lényegének ismeretét és megértését, a tanultak alkalmazásában elért jártasság színvonalát, vagyis a tanuló mozgásismereteit, továbbá jártasságai és képességei révén elért teljesítményének színvonalát — figyelembe véve a tanuló egészségügyi csoportbeosztását;*
b) *a tantervi anyag elsajátításában az órákon mutatott aktivitását, valamint a tantervi anyag feldolgozásában, a közös tanulmányi munkában való részvétel mértékét;*
c) *figyelembe lehet venni a tanórán kívüli önkéntes jellegű, testneveléssel és sporttal kapcsolatos tevékenységét, ha ez előnyösen befolyásolja a végső osztályzatot.*

A tanterv torna-, atlétika- és játékanyagából külön-külön állapíthatjuk meg a részérdemjegyet. Ahol a mozgásanyag sportáganként szétválasztása tanterv szerint nem lehetséges (pl. általános iskola 1—4. osztályában, a gyógytestnevelésben), ott a tanterv mozgásanyagát egy részérdemjeggyel értékeljük.

A testnevelés végső érdemjegye több részérdemjegyből alakítandó ki: a torna, az atlétika, a játék, az aktivitás (közös munkában való részvétel), a tanórán kívüli tevékenység részérdemjegyéből.

A végső érdemjegy megállapításakor figyelembe kell venni a tanuló fejlődését. Ennek megállapításához irányt mutatnak a tanuló előző érdemjegyei s bizonyos mértékben a számszerűen mérhető eredményei is. A tanulók fejlődése nem egyenletes, ezért a fejlődést a számszerű eredmények alapján helytelen mechanikusan megítélni. Ezért a fejlődést, esetleg a visszaesést elsősorban a tanulónak az előző időszakban mutatott mozgási és magatartási szintjéhez viszonyítsuk".

Az osztályozási eljárásnak a fenti szempontok a leglényegesebb részei, hiszen azt tartalmazzák, *amit* osztályoznunk kell, *amiből* a tanulókat értékeljük.

Az *a)*-hoz: Elsősorban le kell szögeznünk, hogy csak azoknak a gyakorlatoknak számonkéréséről lehet szó, amelyeket az *órán oktattunk*, vagyis tanítottunk a tanulóknak, és a tanulók azt kellő ideig gyakorolták. Előfordult — sajnos — nemegyszer, hogy a nevelők nem, vagy csak 1—2 órán át tanították az anyagot, s ebből a gyakorlatból már osztályozták is a tanulókat. Ez helytelen. Elegendő alkalmat kell biztosítanunk arra, hogy a tanulók legalább 4—8 órán át gyakorolják a gyakorlatokat.

Az elbírálás szempontjai: a végrehajtás minősége, a mozgásfeladatok lényegének ismerete és megértése, az alkalmazásban elért jártasság színvonala, vagyis a tanuló mozgásismeretei, továbbá jártasságai, készségei és képességei révén elért teljesítményének színvonala — figyelembe véve a tanulók egészségügyi csoportbeosztását — igen összetettek.

Itt nem arról van szó, hogy minden egyes szempontot külön-külön osztályozzunk, hanem a gyakorlat végrehajtásakor általában összegezzük a szempontok alapján szerzett benyomásunkat, s ezt egy osztályozási jegyben fejezzük ki.

Példaként vegyük az általános iskola 8. osztályában szereplő gyakorlatot: fellendülés pillanatnyi kézállásba, szabadon. A tanítás folyamán ezt a gyakorlatot a tanulók sokszor gyakorolták (esetleg házi feladatként is), s a nevelő elmagyarázta már a kéz, a kar, a fej tartását, a testsúly helyzetét fellendüléskor stb. Ezeket a tanulóknak tudniuk kell, s szóban is el kell tudni mondaniuk. A mozgásvégrehajtás lényeges szempontjait tehát tudniuk kell. Ez a végrehajtás során azonnal kiderül. A mozgás után azonnal meg lehet azt is állapítani, hogy milyen jártassági színvonalon áll a tanuló (esetlen vagy biztos mozgású-e), hogyan alkalmazza a tanultakat a gyakorlatban (főleg a középiskolákban követelhetjük ezt meg). Még teljesítményének színvonalát is meg lehet állapítani, ahhoz viszonyítva, hogy pl. év elején milyen szinten állt, s most mennyit fejlődött — a képességei révén. Ezeket a nevelőnek pillanatok alatt át kell tudni tekintenie, s ennek alapján az érdemjegyet megállapítania.

Hasonlóképpen járunk el pl. a magasugrás osztályozásakor. Itt is sokat gyakorolt a tanuló; tudja pl. a légmunkában a gazdaságosság elvének érvényesítését: csipőemelést a lendítő lábra történő rádűléssel, a lábak váltogatott átvitelével, a karok mélyen tartásával. Bár centiméterekben nem határozzuk meg a követelményt, a nyújtott teljesítményt azonban többre értékeljük, ha az ugrást a tanuló nagyobb magasságon hajtja végre. A centiméterekben kifejezésre jutó eredmények csak tájékoztatnak bennünket a tanuló képességeiről.

Figyelembe veendő szempont még a tanuló egészségügyi csoportbeosztása, erről később esik szó.

Miután mindenütt a gyakorlatok végrehajtási módját értékeljük, még az atlétikában is, a végrehajtás minősége szerint: 5-ös érdemjegyet kap az a tanuló, aki a mozgást helyes technikával, biztosan, megfelelő ütemben és lendülettel, könnyedén, pontosan hajtja végre; 4-est kap az, aki a mozgást helyesen végzi el, csak nem elég könnyedén és pontosan, és kevésbé fontos technikai hibát ejt; 3-ast kap az, aki a mozgást elvégzi ugyan, de nincs meg a kellő biztonsága, kisebb technikai hibákat ejt; 2-est kap az, aki a gyakorlatot bizonytalanul, rossz ütemben nagyobb technikai hibákkal hajtja végre; 1-est kap az, aki a gyakorlatot nem hajtja végre.

Az osztályozás további szempontjaira *Az osztályozás módszere* című fejezetben térünk ki.

„Az osztályozás módszere

A testnevelés osztályzatát az oktatás folyamatában kétféle módszerrel végezzük:

időszakos ellenőrzéssel és

folyamatos ellenőrzéssel.

Az időszakos ellenőrzésre ún. ellenőrző gyakorlatokat jelölünk ki a tantervből (számuk félévenként 6-8 lehet, s ezeket előre közöljük a tanulókkal)".

Ellenőrző gyakorlatokként olyan anyagot válasszunk, amely az osztálynak új, s amelynek végrehajtása kellő gyakorlást igényel. *Ellenőrző gyakorlatokat csak az alaptanterv gyakorlatai közül választhatunk.*

A *torna* ellenőrző gyakorlatait úgy válogassuk ki, hogy azok között támasz-, függő- és ugrógyakorlatok legyenek. Kijelölhetünk egyes gyakorlatokat is, de a téli időszak vége felé (a tornaidőszak végén) legcélszerűbb összefüggő gyakorlatokat kijelölni.

Az *atlétika* ellenőrző gyakorlatait a futás-ugrás-dobás gyakorlatok közül jelöljük ki — a tantervben előírt technikai végrehajtásban.

A *játék* ellenőrző gyakorlatai az osztályban előírt technikai elemek közül kerülhetnek ki. A játék osztályozása azonban nemcsak a játék technikai elemeivel történhet, hanem ezenfelül értékelnünk kell a tanulónak a játék közbeni játékkészségét, ügyességét, a technikai-taktikai elemek alkalmazni tudását stb. is.

„Az ellenőrző gyakorlatok számonkérésére ellenőrző órákat állítottunk be. Az ellenőrző órák valamely tanítási egység lezárását jelentik. Az ellenőrző gyakorlatok számonkérése azonban nem szorítkozhat csupán az ellenőrző órákra, mert az oktatás folyamatában előzően is osztályozzuk azokat a tanulókat, akik az ellenőrző gyakorlatokat már elsajátították, s akik esetleg önként jelentkeznek az osztályozásra. Az ellenőrző órákon tehát csak azokat a tanulókat osztályozzuk, akik az ellenőrző gyakorlatokból még nem kaptak érdemjegyet."

Az ellenőrző óra olyan óra, amelyen az elsőrendű didaktikai feladat a tanulók osztályozása. Az ellenőrző órát a tanítási egység végén tartsuk, amikor is a tanulóknak alkalmuk volt a gyakorlatokat már jól begyakorolniuk. Pl. ha a fejállást 8 órán át gyakorolták a tanulók — és a fejállást ellenőrző gyakorlatként jelöltük ki —, az utolsó órán ellenőrzést tartunk. Az összes tanulót azonban ne ezen az utolsó ellenőrző órán osztályozzuk le, hanem az előző ellenőrző órákon már bejegyezzük az eredményjegyét azoknak, akik a fejállást 5-ösre megcsinálják. Leosztályozhatjuk esetleg a 4-eseket is, de ezek még javíthatnak osztályzatukon. Az ellenőrző órán azonban már mindenkinek számot kell adnia felkészültségéből, ez az utolsó alkalom az osztályozásra. Az ellenőrző óra tehát nem úgy zajlik le, hogy az osztály ül, s a nevelő egyenként szólítja a tanulókat a gyakorlat bemutatására, hanem mindenki gyakorol, s közben — az óra folyamatában — a nevelő végzi az osztályzást. (Pl. csapatfoglalkozások keretében osztályozza a magasugrást, míg a leosztályozottak kézilabdáznak.)

„A folyamatos ellenőrzést minden órán alkalmazzuk, az oktatás folyamatában megfigyelünk néhány tanulót, s eredményüket az az óra végén osztályozzuk. Folyamatos ellenőrzéssel csak az olyan tantervi anyagot értékeljük, amely az időszakos ellenőrzés anyagában nem szerepel, illetve amely ennek mozgáseleme".

A folyamatos ellenőrzés tehát azt jelenti, hogy minden órán „zongorázunk", azaz minden tanuló számítson a nevelő értékelésére. A nevelő pl. a gimnasztika végzésekor vagy utána — megnevez két-három tanulót, akiknek szép munkájukért az óra végén 5-öst ad. Esetleg nem jó, hanem rossz jegyet ad, mert a gyakorlatokat hanyagul, ímmel-ámmal végezték. Vagy az előző órán új anyagként tanította a nevelő a térdelő rajtot. A következő órán átismétli, de egy-két tanulótól számon kéri a tanultakat. A tanulókat értékeli: folyamatos osztályozást végez. Vagy: akik szépen végzik szekrényen a guggoló átugrás rávezető gyakorlataként

végzett gyakorlatot — talajon mellső felső támaszban csípőejtegetésből ugrás a kezek vonalába guggolásba, kezek magastartásba lendítésével —, azokat értékeli.

A folyamatos osztályozás tárgya (gyakorlata) tehát nem az ellenőrző gyakorlatok anyaga, hanem ezen kívüli gyakorlatok.

A folyamatos osztályozáskor elegendő, ha a nevelő a gyakorlatozás közben bemondja a tanuló nevét, és megjelöli az osztályzatot. Pl. Faludi Pista, 5-ös. Ezt a felmentett tanulók jegyezhetik, s óra végén a nevelőnek bediktálják, aki az érdemjegyeket beírja. Az is lehet, hogy a tanulók diktálják be a kapott érdemjegyeket az óra végén.

„A torna, atlétika és a játék részérdemjegyeit tehát a folyamatos és az időszakos érdemjegyek egybevetéséből alakítjuk ki".

A folyamatos osztályozáskor és az ellenőrző gyakorlatokért adott érdemjegyeket egybevetjük, s a kettő összevetéséből állapítjuk meg a torna, az atlétika és a játék osztályzatát.

„A tantervi anyag elsajátításában mutatott óra alatti **aktivitást**, *valamint a tantervi anyag feldolgozásában, a* **közös tanulmányi munkában** *való részvétel mértékét részérdemjeggyel értékeljük. Az aktivitásban a tanuló saját személyiségének fejlesztésére tett* **egyéni** *erőfeszítését értékeljük. Az erőfeszítés nem mindig függ össze az egyéni teljesítményi szint emelkedésével, ezért csupán a gyakorlással járó fizikai és főleg erkölcsi-akarati tulajdonságok megítélésére terjed ki. A közös tanulmányi munkában való részvétel megítélésekor figyelembe kell venni a tanulónak a* **közösség** *érdekét szolgáló tevékenységét, amellyel a tantervi anyag feldolgozását segíti, illetve nehezíti. (Pl. csapatjátékokban mutatott aktív vagy passzív magatartása, társaival szemben tanúsított segítőkészsége, önzetlensége stb.)".*

A fentiek *Az osztályozás szempontjai* című fejezet *b)* pontjára vonatkoznak. Az osztályozásnak ez a szempontja tehát nem a gyakorlás *eredményére* (a teljesítményre, a gyakorlatok végrehajtási módjára) vonatkozik, hanem a gyakorlat közbeni *magatartásra, hozzáállásra, szorgalomra.* Az aktivitás jelzi a gyakorlatok végrehajtásának intenzitását, azt, hogy milyen kedvvel, lelkesedéssel végzi a tanuló a gyakorlatokat (ez persze a nevelő oktató-nevelő munkájától is függ). Ez az aktivitás az *egyén* erőfeszítésére vonatkozik: milyen hajlandóságot mutat a saját teljesítőképességeinek a növelésére. Itt tehát elsősorban *pszichikus* tényezők jönnek számításba és nem fizikai képességek.

A másik szempont a *közös tanulmányi munkában való részvétel.* Amíg az előbbi szempont elsősorban egyéni, ez a szempont már közösségi vonatkozású. A közös tanulmányi munkában való részvétel azt jelenti, hogy a tantervnek vannak olyan részei, amelyeket egyénileg nem lehet végrehajtani, hanem csak közösségben, társakkal. Ilyen pl. a sportjátékok védekezési vagy támadási rendszere, ahol legalább 2—3 tanuló együttműködésével lehet csak a tantervi előírást megvalósítani. Ha a 3 tanuló közül egy nem hajlandó a közös munkában együtt dolgozni (pl. szándékosan nem adja át a labdát a védőjétől elszakadt támadótársának, vagy amíg a társai gyors mozgással közelítik meg az ellenfél kapuját, addig ő cammogásával meggátolja a sikeres végrehajtást), már vét a közös tanulmányi munkában való részvétel ellen.

„A tanuló általános magatartásának és szorgalmának értékelése a Rendtartás 16. §-ában lefektetett magatartás- és szorgalomosztályzatokban jut kifejezésre".

Az 1964-ben megjelent *Rendtartás* előírja, hogy a tanulók külön osztályzatot kapnak magatartásból és szorgalomból. E két osztályzatot az osztályban tanító nevelők közösen állapítják meg. A testnevelést tanító nevelő ebben az osztályzatban érvényesítheti a tanuló magatartására és szorgalmára vonatkozó véleményét. Kétségtelen, hogy a testnevelés szaktárgyi osztályzatakor figyelembe kell venni a tanuló szorgalmát, ez a szorgalom azonban speciálisan csak szaktantárgyi vonatkozású, míg ebben az általános szorgalmi jegyben a *Rendtartás*ban előírt szempontokat kell érvényesíteni. Az iskolai rendszabályok megsértését, a tanuló helytelen viselkedését, kötelességének el-

mulasztását (pl. a testnevelési órákra kapott megbízatását — mint pl. a szerek előkészítése, padlózat feltörlése stb.) nem testnevelési érdemjegyének megállapításakor vesszük figyelembe, hanem általános szorgalmi és magatartási érdemjegyének megállapításakor.

„Az aktivitás és a közös tanulmányi munkában való részvétel részeredményének félévi és év végi megállapításakor hasonlóan támaszkodhatunk a folymatos ellenőrzés alkalmával adott érdemjegyekre".

A két szempontot: az aktivitást és a közös tanulmányi munkában való részvétel mértékét egybevetve állapítjuk meg a tanuló osztályzatát. Ennek az osztályzási szempontnak a jellegéből adódik, hogy itt csak folyamatos ellenőrzésről lehet szó, mert ellenőrző gyakorlatokat ebből nem állíthatunk fel. A végleges osztályzatot félévkor és az év végén kell megállapítanunk.

„A **tanórán kívül** *testneveléssel és sporttal kapcsolatos tevékenység elbírálásakor figyelembe vehetjük egyrészt a mozgásos tevékenység* **mértékét** *(pl. az alkalmak számát, a Kilián Testnevelési Mozgalomban való részvételt stb.), másrészt a részvétel* **minőségét** *(a különböző versenyeken elért eredményeket). Az érdemjegy megállapítására félévkor és év végén kerül sor; támaszkodhatunk az úttörő őrsvezetők, illetve az osztálysportfelelősök naplóinak adataira is".*

Az osztályzásnak ez a harmadik szempontja. Az első pillanatban ellentmondónak látszik, hogy a tanórán kívüli tevékenység is beszámít a tanórai testnevelés osztályzásába akkor, amikor az osztályzásnak az a célja, hogy a *tantervi* követelmények és a tanulói teljesítmények egymáshoz való viszonyát érdemjegyek formájában kifejezze.

A testnevelésnek azonban sajátos jellegéből adódik, hogy az egyik legdöntőbb szempont a mozgás mennyiségének a biztosítása, illetve az erre való nevelés. Ez megfelel a testnevelés elé tűzött tantárgyi feladatoknak. Ezért helyes, ha a tanórán kívüli tevékenységet is figyelembe vesszük az osztályozási szempontoknál. Ez *önkéntes jellegű*, s ezért csak akkor vesszük figyelembe, ha a tanuló óhajtja, illetve, ha ennek érdemjegye nem rontja a másik négy érdemjegy (torna-atlétika-játék-aktivitás) átlagát.

A tanórán kívüli tevékenységet két formában értékelhetjük: egyrészt *mennyiségi* szempontból (részvételi alkalmak száma szerint), másrészt *minőségi* szempontból (versenyeken elért eredmények szerint). Kérdés, hogy itt milyen követelményeket állítsunk fel.

Az alkalmak száma szerinti mennyiségi követelményt összeköthetjük a Kilián Testnevelési Mozgalomban való részvétellel; pl. félévenként 50 pont = 5-ös, 40 pont = 4-es osztályzat; vagy: félévenként 10 alkalommal történő részvétel úttörő- vagy sportköri foglalkozáson = 5-ös, 8 alkalom = 4-es osztályzat.

A minőségi eredmények értékelése akár iskolai, akár nem iskolai sportszervezetekben elért eredmények alapján történhet.

A mérhető eredményeknél a tanuló életkorának megfelelő átlageredményeket vegyünk figyelembe, pl. az osztályátlagnál jobb eredményeket már 5-ös, illetve 4-es osztályzattal értékelhetjük. Figyelembe vehetjük pl. az úttörő-négytusa pontértékeit is, szintén az osztály átlageredményeihez viszonyítva.

Erre vonatkozó pontos előírást nem lenne célszerű adni, a követelményeket minden nevelő — a helyi adottságoknak megfelelően — maga állítsa fel. Két alapvető szempontot azonban tartson szem előtt:

1. ne szabjon túl magas követelményt,
2. a követelmény minden tanulónak biztosítsa a jó érdemjegy megszerzésére a lehetőséget.

A tanórán kívüli sporttevékenységet nem szükséges minden alkalommal a nevelőnek nyilvántartania, az őrsvezetők, illetve az osztálysportfelelősök maid minden osztályban vezetik a foglalkozási naplót. Elegendő, ha a félévi és az év végi osztályzat lezárásakor az osztály nyilvánossága előtt — kollektív értékelés alapján — írja be a nevelő az érdemjegyet.

„Az osztályozás differenciáltsága

A testnevelési érdemjegy megállapítására vonatkozó általános előírásokat nem valósíthatjuk meg mindenütt azonos mértékben.

Az általános iskola 1—4. osztályában, valamint a II. és III. egészségügyi csoportba sorolt tanulóknál csak a **folyamatos ellenőrzés** *és az* **aktivitás** *(közös tanulmányi munkában való részvétel) alapján osztályozzuk a tanulókat.*

Az általános iskola 5—8. osztályában, valamint a középiskolákban a tanórán kívüli testnevelési és sporttevékenység csak a mozgásos testnevelési és sporttevékenységre terjedhet, míg a II. és III. egészségügyi csoportba sorolt tanulóknál az írásos (adminisztrációs) vagy egyéb hasznos közösségi tevékenység (játékvezetés stb.) is figyelembe veendő".

A fenti megállapításokhoz nem szükséges magyarázat.

Az osztályzási eljáráshoz hozzátartozik a nyilvántartás is. Az osztályzás szempontjainak és módszereinek figyelembevételével mintának az alábbi kimutatási formákat ajánljuk.

Testnevelési osztályzási napló (általános iskola 5—8. osztályai, valamint a középiskolák számára):

Sorszám	Név	Torna			Atlétika						Játék			Aktivitás		Önk. tev.	Végosztályzat	Megjegyzés
		F	E	O	F	Futás	Magas	Távol	Dobás	O	F	E	O	F	O			
1.	Balázs I.	5	4		5	9.2	125	360	43		5	5		5				173 p.
	Mihály II.		5	5	5	5	4	5	4	5			5	5	5	5	5	Örsvez., aktív, szorg.

Magyarázat: F = folyamatos ellenőrzés, E = ellenőrző gyakorlatok, O = osztályzat. Az atlétika futás-, magas-, távol-, dobásrovatának felső részébe írjuk be a számszerű legjobb eredményeket, amelyeket bármely versenyen ért el a tanuló.

Példa egy tanuló osztályozására

Balázs Mihály az általános iskola 7. osztályába jár, az I. egészségügyi csoportba tartozik, így a rendes testnevelési órán vesz részt.

Dicséretet (5-öst) kapott, mert szépen végezte a szabadgyakorlatokat. (Az 5-öst a Torna F rovatába írjuk.) A torna 3 ellenőrző gyakorlatát 4, 5, 5-re végezte. (Az érdemjegyeket a Torna E rovatába írjuk.) Tornából 5-ös érdemjegyet kap. (Ezt a Torna O rovatában írjuk.) Atlétikából kétszer kapott az óra alatt dicséretet (egyszer jól végezte a térdelő rajtot, egyszer pedig helyesen mondta el a guggolótechnika végrehajtását.) (A két 5-ös érdemjegyet az Atlétika F rovatába írjuk.) 60 m-es versenyen 9,2 mp-et, magasugrásban 125 cm-t, távolugrásban 360 cm-t, kislabdahajításban pedig 43 m-t ért el. (Az eredményeket a megfelelő rovat felső részébe írjuk.) Az ellenőrző gyakorlatokból: térdelő rajtból 5-ös, magasugrásból 4-es, távolugrásból 5-ös, kislabdadobásból 4-es érdemjegyet szerzett a technikai végrehajtás során. (Az érdemjegyeket a megfelelő rovat alsó részébe írjuk.) Atlétikából az osztályzata 5. (Ezt az Atlétika O rovatába írjuk.)

Játékból az egyik órán a hosszú métán minden labdát eltalált az ütővel, dicséret. (Az 5-öst a Játék F rovatába írjuk.) Az ellenőrző gyakorlatra állóhelyből indulva, egyszerű labdaleütéssel kapura lövés — 5-öst kapott. (Az érdemjegyet a Játék E rovatába írjuk.) Játékból az osztályzata 5. (Az érdemjegyet a Játék O rovatába írjuk.)

Balázs Mihálynak a kötélmászás nehezen ment, ezért, ha alkalom kínálkozott rá, mindig gyakorolta. Aktivitása 5-ös. Kézilabdázáskor jól segítette annak megértését, hogy az üres helyre helyezkedő játékosnak át kell adnia a labdát (nem önzősködött, ezzel elősegítette a közös tanulmányi munkát). Ezért újból 5-öst kapott. (Mindkét érdemjegyet az óra után beírjuk az Aktivitás F rovatába.) A félévi érdemjegy megállapításakor a két 5-ös osztályzat, valamint a kialakult általános benyomás alapján Balázs Misi aktivitásból 5-ös érdemjegyet kap. (Ezt az Aktivitás O rovatába írjuk.)

Balázs Misi az úttörő-négytusa őszi versenyén 173 pontot ért el, ezért önkéntes sporttevékenységét 5-ös osztályzattal értékelhetjük. (Az érdemjegyet az Önkéntes sporttevékenység rovatába írjuk.) A négytusában elért pontszámot a Megjegyzés rovatába írhatjuk be. Ide írjuk be a tanulóra vonatkozó egyéb megjegyzést, jellemzést, pl. őrsvezető, aktív, szorgalmas, műtét után 2 hóna-

pig felmentve, ügyes, de kényelmes, hirtelen indulatú stb.

Balázs Misi félévi testnevelési osztályzatát tehát öt részérdemjegyből kell megállapítanunk: 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 25; 25 : 5 = 5.

Természetesen nem minden tanulónál ilyen egyszerű a végső osztályzat megállapítása. Az osztályzás nemcsak összeadási és osztási művelet (bár ez nélkülözhetetlen), hanem figyelembe kell vennünk az egész tanuló előrehaladását, fejlődését, és a részérdemjegyeket is, s ezek alapján kerülhet sor a végosztályzat megállapítására.

Testnevelési osztályzásra az általános iskola 1—4. osztályában megfelel a rendes osztályzási napló Testnevelés rovata. Ide írjuk be a folyamatos ellenőrzés és az aktivitás érdemjegyét (esetleg két színnel.) A II., illetve a III. egészségügyi csoportba sorolt tanulókat szintén e két szempont szerint osztályozzuk. Mivel azonban ebben a két csoportban több osztályból tevődnek össze a tanulók, célszerű itt is külön osztályozási naplót készíteni az alábbi minta szerint:

Sorszám	Név	E.ü. csop. beoszt.	Folyam. ellenőrzés	Aktivitás	Osztályzat	Megjegyzés
1.	Acél Ida I.	II.	3,2,3	5,5	4	Elhízott, mozgásgátlásos, igen szorgalmas
	II.					

Az úszás vagy a télisportok értékelésére is sor kerülhet. Ezekben a tantervi sportokban elegendőnek látszik, ha csak az aktivitást értékeljük. Az érdemjegyet az Aktivitás rovatba írjuk.

Ha a tanuló a IV. egészségügyi csoportba tartozik, testnevelésből felmentett, osztályzatot nem kap. A felmentés tényét az anyakönyvben és a bizonyítványban (ellenőrző könyvben, osztályzási naplóban) az Osztályzat rovatban „fm" rövidítéssel kell jelezni (Rendtartás, 42. § 9/*a* pontja).

Minden érdemjegyet indokoljunk meg, hogy az értékelés módjával a tanuló is tisztában legyen.

Az osztályzás eszköz a cél elérésének érdekében, ezért gondos munkát igényel.

Rendeletek — közlemények

A Művelődésügyi Közlönyben és az MTS Értesítőben az utóbbi hónapokban megjelent rendeletekből, közleményekből a következők áttanulmányozását ajánljuk:

156/1965 (M.K. 16.) MM számú utasítás a koedukált osztályok testneveléséről.

Az iskolai sport támogatásáról. (Megjelent a Művelődésügyi Közlöny 1965. augusztus 15-i számában.)

A testnevelési érdemjegy megállapításának elveiről és gyakorlatáról. (Megjelent a Művelődésügyi Közlöny 1965. augusztus 15-i számában.)

12/1965 (MTS É. 7.) MTS Orsz. Eln. számú határozata a nyári sporttáborok szervezetének és működésének általános szabályozásáról.

A Magyar Testnevelési és Sportszövetség Országos Tanácsának irányelvei *a különböző típusú sportegyesületek működéséhez* (Az irányelvek C) pontja a középfokú iskolai sportegyesületek működésének irányelveit tartalmazza.)

13/1965 (MTS É. 8.) MTS Orsz. Eln. számú határozata *az Országos Sportnapok 1966. évi megrendezéséről.*

SZEKERES SÁNDOR

Tanterv — Nevelési terv

Az elmúlt iskolai év folyamán a Művelődésügyi Minisztérium rendezésében megtartott tájértekezleten a Tanterv és a Nevelési terv egységét vizsgáltuk — Hajdú-Bihar megye és Debrecen város általános iskoláiban — a testnevelés tantárgy keretében. E tájértekezlet néhány gondolatát kívánom közreadni azért, hogy az új iskolai évben testnevelést tanító nevelőink tervezőmunkájukban hasznosítsák, illetve kutassák az újat a még eredményesebb oktató-nevelő munka érdekében.

A tájértekezleten a referátum az alábbi fő témakörökkel foglalkozott:

a) A Nevelési terv és a Tanterv egysége.

b) Hogyan illeszkedik be a testnevelés az iskolai nevelőmunka egységébe?

c) Az oktatás-nevelés egysége a testnevelési órán.

A Nevelési terv bevezetésével iskoláinkban — ha nem is egyforma mélységben — megindult a végrehajtási folyamat. Legfontosabb feladatunknak tekintettük a Nevelési terv további, szélesebb körű tanulmányozását, menetközben való gyakorlati megértését. E munka egységes vitele érdekében előbb szakfelügyelői munkaközösségünk, majd a munkaközösségi vezetőkkel kibővített kollektíva vitatta meg a felmerült problémákat. A tapasztalatok alapján arra törekedtünk, hogy a nevelőink körében fellelhető bizonytalanságot egységes szemlélet váltsa fel. Az első félév ilyen irányú munkája hasznos útkereséssel telt el. Nevelőink a gyakorlati példák egész sorával támasztották alá a Nevelési terv pozitívumait és negatívumait egyaránt. A legtöbb esetben helyesen világítottak rá az új Tanterv és Nevelési terv elválaszthatatlan egységére. Természetesen nem mondhatjuk azt, hogy „helyére tettük" a Nevelési tervet. Ezekben a napokban is úgy él bennünk, mint egy forrásban levő, de egyre inkább a letisztulás stádiumába lépő munkafolyamat.

Feltétlenül szólnunk kell arról is, hogy a Nevelési tervből adódó újszerű munkánkat az egész társadalom reflektorfényében végezzük. Nemcsak társadalmi igényről beszélhetünk tehát, hanem arról a nagyszerű eredményről is, hogy a célkitűzések megvalósításának, az igények valóra váltásának aktív szemlélője és segítője lett maga a társadalom. A szülői értekezletek, családlátogatások felfokozott élénksége, a megnyilvánult tenni akarás, a témával foglalkozó tanácsülések hangulata, mind-mind alátámasztják véleményünket.

E rövid bevezető után rátérnék arra a munkára, melyet a Nevelési terv bevezetésével kapcsolatosan végeztünk, és azokra az eredményekre is — természetesen igen differenciáltan —, melyek megyénk területén mutatkoznak.

A Nevelési terv megismerésével és végrehajtásának első lépéseivel párhuzamosan végeztük munkánkat az új Tanterv bevezetéséből adódó feladatokkal. Képtelenség csak a Nevelési terv alapján nevelni, és csak a tanterv alapján oktatni. Helyes úton jártunk akkor, mikor a Tantervet — mint alapdokumentumot — fogadtuk el nevelő-oktató munkánk iránytűjeként, a Nevelési tervet pedig mint olyan pillért, mely segítséget ad munkánk végzésében, elvi és gyakorlati kérdésekben egyaránt.

Tervezőmunkánk során munkaterveket, tanmeneteket készítettünk. Szakfelügyelői munkaközösségünk mindent elkövetett annak érdekében, hogy a testnevelési tanmenetek készítésekor nevelőink az oktatási és nevelési cél megtervezésének teljes összehangolására törekedjenek, és ez az egység kísérje végig egész évi tervszerű oktató-nevelő munkájukat. *Ez a tervezés minden esetben tükrözze a helyi körülményeket, tanulóink neveltségi szintjét.* Ez lényeges, hiszen nevelésügyünk új irányú törekvése megköveteli, hogy célkitűzéseink megvalósításában a testnevelés is hatékony szerepet töltsön be. Szaksovinizmus nélkül elmondhatjuk,

hogy nincs a nevelésnek olyan területe, melynek kiaknázására ne nyílna bő lehetőség testnevelési óráinkon, iskolán kívüli sportfoglalkozásainkon egyre inkább „súlya van" a testi nevelésnek iskoláinkban. Ezt tapasztalták a tájértekezlet résztvevői mind a meglátogatott órákon, mind az iskolavezetőkkel történt beszélgetéseik alkalmával. A tájértekezlet résztvevői iskolai látogatásuk során tapasztalták, hogy az iskolák igazgatói mennyire tájékozottak a Nevelési terv testnevelésre vonatkozó részével. Ez így természetes.

Állításomat egy példával szeretném bizonyítani. A debreceni Szoboszlai úti általános iskola munkaterve többek között a közösségi nevelés fokozottabb megvalósítását tűzte ki célul. Ez nem jelenti azt, hogy csak ebben az iskolai évben foglalkoznak e problémával, hanem a közösségi nevelés terén kívánnak egy lépést előrelépni. E probléma megoldása érdekében — az összes tantárgy keretében — a nevelőtestület minden tagja óráról órára tervszerűen valósítja meg a közösségi nevelés egyes részterületeit. Hogyan történik ez a testnevelési órán?

A testnevelési közösségek legegyszerűbb formáinak kialakítása a testnevelési órán történik, mely a tanár szervező tevékenységének és a tanulók aktív közreműködésének eredménye. Létrejöttüket az eredményesebb oktató-nevelő munkára törekvés tette szükségessé. A közösségben nincsenek túl nagy eltérések a közösséget alkotók képességeiben, vágyaiban, törekvéseiben. A tanulók között meglevő képességbeli egyéni eltérések problémája a közösség vállalásában jelentkezik.

A testnevelő tanárnak az állandó közösségek kialakítása az érdeke, természetesen úgy, hogy a már kialakult közösségeket figyelembe veszi — a közösségi nevelés céljainak megvalósítása érdekében. A nevelő alkalmazza a legeredményesebb és a legalkalmasabb foglalkoztatási módot, az állandó csapatrendszerű foglalkozást.

Az óra bevezető és előkészítő része zömmel a közösség formai alakítására ad módot, és nem annyira a csapat—, mint inkább az osztályközösséget szilárdítja. Elsősorban a játékok, csapatjátékok azok, amelyekkel legjobban lehet a közösségtulajdonságok alapjait létrehozni és megerősíteni. A játékok nemcsak a testi fejlődésnek, ügyesedésnek az eszközei, hanem a közösségi magatartás, a jellem formálásának, általában a tanulók erkölcsi nevelésének nélkülözhetetlen lehetőségeit is jelentik. A közös tevékenység, a közös játék, versengés megfelelő nevelői tudatossággal való megszervezése a tanulók aktív közösségi magatartásának formálását teszi lehetővé. A játék szolgáltatja a leggazdagabb nevelési lehetőségeket. Kiváló alkalmat nyújt a közösségi nevelés alapjául szolgáló egyéniség megismerésére.

Úgy gondolom, hogy a fenti példa mutatja a testnevelő tanár szerepét az adott iskola munkatervének megvalósításában, mutatja az iskolavezetésnek a tantárgy ellenőrzésével kapcsolatos feladatait. Elsődleges feladatnak tekintjük, hogy az igazgató az óra pedagógiai részét értékelje, és e területen nyújtson újat a szaktanárnak oktató-nevelő munkája végzéséhez. Természetesen fontosnak tartjuk, hogy értékelje a nevelő egyéniségét. Mondjon bírálatot a megterhelésről, az óra tagoltságáról, valamint a balesetelhárításról is.

Így válik alkotóvá a testnevelés tantárgy oktatásán belül az iskolai nevelési célkitűzések megvalósítása. Szakmai továbbképzésünk fő célkitűzése, hogy megmutassuk testnevelőinknek tantárgyunk oktatásában a Nevelési terv eredményes alkalmazását.

Helyreigazítás:

A Testnevelés Tanítása 4. számában a 113. oldal 2. hasáb 9. sora helyesen: „Lábujjak között egy lábfej távolság."

Ugyanezen számunk 121. oldalán található képsor két sora tévedésből felcserélődött. A hibákért szíves elnézést kérünk. — Szerk.

CZÉGÉNY SÁNDOR

Nevelőmunka a testnevelésben*

Nevelői tevékenységem legfontosabb céljának az aktív gyermekközösségek kialakítását tartom. E téren Makarenko az eszményképem. Kezdetben, ha nehézségeim voltak, mindig arra gondoltam, vajon mit tenne ő a mi viszonyaink között, az én helyemben. S mit tennék én az ő szellemében? Hogyan tudnék aktív gyermekközösséget kialakítani? Milyen ráhatásokkal érhetném el, hogy a tanulók képesek legyenek egyéni érdekeiket alárendelni a közösség érdekeinek? Hogyan szoktathatnám őket áldozatvállalásra, egymás segítésére, a józan kritikára? Hogyan ébreszthetném fel felelősségtudatukat társaik tevékenysége iránt?

Hogyan? Hogyan? Hogyan?

Nem láttam át a tennivalókat. Ha jól emlékszem, 1959 tavaszán rátértem az úttörőőrsök együttes foglalkoztatására a tanórákon. Hamarosan kiderült azonban, hogy az őrsök összetételüknél fogva nem alkalmasak a csapatfoglalkozásra. A vezetők általában jó tanulók voltak, de nem minden esetben vezető egyéniségek. Ekkor határoztam el, hogy a baráti kapcsolatok felmérése alapján sportőrsöket szervezek. Így is tettem.

Az átszervezést a tanulók nagy megelégedéssel fogadták. Az új csapatokat azonnal ki is próbáltuk, és labdarúgó-villámtornát rendeztünk. A vezérek rögtön szervezni kezdtek és lelkesítettek. Örült a lelkem!

A csapatfoglalkoztatás ettől kezdve simán és zökkenőmentesen folyt, megindultak az őrsök közötti versengések. Mind gyakrabban jelentek meg nálam a sportfelelősök, hogy a délutáni barátságos mérkőzésre labdát kérjenek. Kezdetben őrsök, majd rajok mérték össze erejüket. Aztán kiterjesztették sportkapcsolataikat a közeli iskolákra is.

Szülő vagy ifivezető kíséretében mindig elengedtem őket, azzal a feltétellel, hogy magatartásukkal iskolánkra és csapatunkra szégyent nem hoznak. A találkozókról mindig be kellett számolniuk; kérdéseim állandóan ugyanolyan sorrendben követték egymást: — Pontosak voltatok-e? Fegyelmezetten, sportszerűen küzdöttetek-e? A taktikai utasításokat betartották-e a játékosok? Mi lett az eredmény?

Vereség esetén: Mi volt a hiba? Hogyan lehet kijavítani?

Győzelem esetén: — Mi volt játékotokban jó, mi volt rossz? A szélsők tudták-e a feladatukat? Nem hősködtek-e? Ki volt önző?

Összefoglalva: a baráti alapon szervezett csapatok (őrsök) beváltak, összeszoktak, és önálló munkára alkalmasak lettek.

Az úttörősport átszervezése számunkra semmi bonyodalmat nem okozott. Ismertettem a sportprogramot és az akkor született követelményrendszeremet, és a műsort kifüggesztettem a faliújságra. A vezetőkkel megbeszéltem a lebonyolítás rendjét és formaságait, aztán — legnagyobb meglepetésemre — kb. 90%-os részvétellel indultunk. Ez időtől kezdve az őrsöket mindkét foglalkozási formában önálló egységekként együtt foglalkoztatom. Fejlődésüket éber figyelemmel kísérem, s arra törekszem, hogy szervezetileg megerősödjenek. Igyekszem odahatni, hogy az egységekben baráti szellem alakuljon ki. Egymással szemben udvariasak legyenek s ne durváskodjanak. Egymás testi épségére vigyázzanak, a gyengébbeket segítsék. A rendbontást ne tűrjék, s a fegyelmezetlenekkel szemben határozottan lépjenek fel. Segítsék egymást az ismeretek elsajátításában, s arra törekedjenek, hogy valamennyien ügyesek legyenek. Az ügyetlenek kinevetését nem tűröm! Az ilyen megnyilatkozásokra azonnal és nyersen reagálok. Azt sem tűröm, ha játék közben az ügyetlenkedőket szidják, de szót sem szólok, ha a lustákat ostorozzák.

Megkövetelem a játékszabályok tiszteletben tartását, hogy a veszekedésnek elejét vegyem.

* Tapasztalatcsere-dolgozatból részlet

A gyengék segítését a vezetők kötelességévé teszem, s arra szoktatom őket, hogy örüljenek azok sikerének. Igyekszem jó példát mutatni nekik. Minden tanítványommal egyformán törődöm. A magas beosztású szülő gyermeke éppúgy Feri vagy Ági nekem, mint a legegyszerűbb munkásé. Bánásmódban az utóbbiak javára teszek csak különbséget. A mostoha szociális viszonyok vagy rendezetlen családi körülmények között élő gyermekeket jobban támogatom. Ők több meleg szót, biztatást kapnak tőlem, úgy is mondhatnám: több szeretetet.

A szeretetet a munka egyik legfőbb hajtóerejének tartom. Olyan érzelmi momentum ez, amelyről keveset beszélünk, s amelynek létezéséről és fontosságáról néha meg is feledkezünk. Pedig a nevelő és tanítvány közötti érzelmi kapcsolat hiánya szinte semmivel sem pótolható. Az a nevelő, akit tanítványai szeretnek, mindent elérhet, s az a közösség, melyet ez kapcsol össze, mindig erős. A kölcsönös tisztelet, megbecsülés és szeretet ápolását éppen ezért döntő fontosságúnak tartom. Ugyanakkor meg kell jegyeznem, hogy a szeretet csak a bátor követelés alapja lehet, a megalkuvásé nem!

A közösségek megerősítését célozzák az osztályozási eljárások, ugyanazt szolgálják a jutalmazások is. S erre valók azok az értékelések is, melyeket a versenyekkel kapcsolatban időről időre végzek.

Az őrsi keretek megszilárdításával párhuzamosan kell végezni a vezetők tekintélyének növelését. Ez igen fontos pedagógiai aprómunka, mely során tudatosítanom kell bennük tevékenységük fontosságát, jogaikat és kötelességeiket. Fel kell hívnom figyelmüket a személyes példa jelentőségére, s meg kell tanítanom őket a szervezés és vezetés alapjaira.

A mindenkivel törődést és az igazságos bánásmódot alapvető kötelességükké kell tenni. Munkájukat és fejlődésüket állandóan szemmel kell tartani, s azonnal reagálni kell azokra a magatartásbeli eltorzulásokra, melyek a felnőttekhez hasonlóan egyrészt basáskodásban, másrészt nagyképűsködésben vagy primadonnáskodásban jelentkeznek. Először négyszemközt, s ha ez nem használ, akkor a közösség előtt kell megmondani hibáikat. Ha ez sem használ, akkor átmeneti időre le is kell őket váltani, s valamelyik talpraesett őrsi tagot kell megbízni a vezetéssel, azzal indokolva a leváltást, hogy szeretnénk vezetőképességeit kipróbálni. A próbaidő letelte után szabaddá kell tenni az őrs előtt a választást. Két-három hónap alatt általában kijózanodnak a volt vezetők, és a sértődöttséget is megunják.

Fontos feladatnak tartom a tanulók türelmének és állhatatosságának fejlesztését is. Sohasem szabad elém állniuk azzal, hogy nem tudom. — Hányszor próbáltad már? — mordulok rájuk ilyenkor. — Talán maflának tartod magad? Miért esel kétségbe a nehézség előtt? Ilyenkor a szükséges segítséget megadva közösen küzdjük le az akadályokat, s együtt örülünk a sikernek.

Nevelési lehetőségeink óriásiak. Azokat ki nem használnunk: bűn! Ha ismerjük és magunkévá tesszük a nevelési célt, akkor a hozzá vezető utat és eszközöket is előbb-utóbb megtaláljuk. Tervszerű ráhatásokkal a fejlődést meghatározott irányba állíthatjuk, de nem biztos, hogy minden tanulónál egyforma sikerrel. A ráhatások csak bizonyos körülmények között érvényesülnek, ezért azok folyamatát mindenkor gondos elemzésnek kell megelőznie. Sémát adni erre nem lehet. Kritikus nevelési helyzetekben gyakran állunk választ előtt. Mit tegyünk? Ilyenkor a közösség állásfoglalása lehet a legjobb segítség. Éppen ezért kell annak megerősítését elsődleges feladatunknak tartanunk.

Volt néhány eset az életemben, amikor elfogott a tehetetlenség, mert „már mindent megpróbáltam" eredmény nélkül, s már-már lemondtam a tanulóról — s akkor váratlanul a közösség állásfoglalása segített. Legyen szabad egy ilyen esetet megemlítenem.

A labdarúgó-bajnokság már vége felé járt, és az első hely sorsa el is dőlt. A második helyért a Tigris és a Bagoly őrs vívott

nagy csatát. A Tigris döntetlen eredménynyel is második lehetett volna. Érdeklődve figyeltem a kissé kemény, de sportszerű küzdelmet. A Tigris őrs védelembe szorult, s akkor vettem észre, hogy csak hatan vannak. Az őrs jelenlevő hetedik tagja a pálya széléről nézte társai küzdelmét. Kikaptak. Elkeseredve vonultak le a pályáról. Sajnáltam őket. A hetedik fiú T. Jóska volt. Öntelt, fegyelmezetlen, haszontalan, önző fiú, akivel „már mindent megpróbáltunk", de eredményt nem értünk el. Emellett jónövésű, ügyes gyerek volt. Sportfoglalkozás után a tánciskolában láttam őt serénykedni. A következő órán szóvá tettem az esetet. Miért játszottak 6-an, hol voltak a többiek? S ekkor derült ki, hogy ketten üdülni voltak, egy pedig Erdélyben volt rokonlátogatáson.

— És miért nem játszott T. Jóska? — tettem fel a kérdést. — Meg voltam hűlve, tanár bácsi, azért nem játszottam — jelentkezett azonnal a fiú. — Igen? Akkor miért nem maradtál otthon, s miért jöttél tánciskolába? Talán ott kúráltad a betegségedet? — kérdeztem.

Néhányan nevetni kezdtek, a Tigrisek azonban nem. Nevükhöz méltóan támadtak a fiúra. — Beteg voltál? Nem is igaz, kutya bajod se volt! Piszok alak vagy! Igen, Tanár bácsi, mindig baj van vele, mindig mást akar, mint mi. Térden állva könyörögjünk neked? Tán kegynek tartod, ha velünk játszol? Te vagy az őrs szégyene! Menj át más őrsbe, közénk többet ne gyere! — Nekünk nem kell — kiabáltak a Sirályok. — Nekünk se, menjen a fenébe — tiltakoztak a Vaddisznók.

Irgalmatlan lárma kerekedett. A gyerekek körülfogták T. Jóskát, és villogó szemekkel kiabáltak az arcába. Hogy miket, azt talán senki sem értette, de nem is volt fontos.

A kezdetben kihívóan mosolygó fiú összeroppant, és zokogni kezdett. Nehezen sikerült lecsillapítanom őket. Más nem történt, de T. Jóskával többé nem volt semmi baj. Sőt, tagja lett az iskola négytusacsapatának, és az országos versenyen minden versenyszámban jobb eredményt ért el, mint otthon.

Az ember a közösségben formálódik közösségi szelleművé. A közösség formálja azzá. Ezért kell a közösségek megerősítésére oly nagy gondot fordítanunk. Nevelési eljárásaink akkor jók, ha olyan érzékenyen reagáló közösségeket tudunk kialakítani, melyek a fegyelmezetlenséget nem tűrik, és a fegyelmezetlen tanulókban szabadságuk veszélyeztetőjét látják. Ez igen izgalmas feladat, s talán azt is mondhatnám, hogy nevelői képességeink próbaköve.

Ezzel kapcsolatban néhány szót kell még szólnom a labdajátékokról, mint a közösségi nevelés leghathatósabb eszközeiről.

A tanterv kötelező anyagként csak a kézilabda tanítását írja elő, de az úttörő-sportfoglalkozások műsorában a labdarúgás is szerepel. A tanulók mindkettőt szeretik. A játékokban jelentkező változatosság, érdekesség és küzdelem népszerűvé teszi őket. A játék közben előforduló helyzetek és feladatok megoldása sikerélményt kelt. Az eredmények a játékosok harmonikus együttműködése során jönnek létre, ebben rejlik közösségformáló erejük. Ugyanakkor az egyéni képességek sem szorulnak háttérbe, hiszen az eredményben a játékosok egyéni tudása, ötletessége és küzdőszelleme is összegeződik.

A labdajátékok már alapfokon is érdekesek, izgalmasakká azonban csak akkor válnak, ha a tanulók megfelelő technikai és taktikai ismeretekkel is rendelkeznek. A technikai ismereteket állandóan erősíteni kell. Ehhez egy-két labda nem elég, s ráadásul a kézilabda — méreteinél fogva — nem is alkalmas az 5-6. osztályos tanulók tanítására. Ezért vásároltam annak idején 40 db gumilabdát, s azóta együttes osztályfoglalkoztatás keretében oktatok mindent, amit csak lehet. Jelszavam: Labdát a tanulóknak minden szabadtéri órára! Tanóráimon egy csapat mindig valamely technikai elemet gyakorol, sportfoglalkozásaimon pedig félórát fordítok erre.

A labdajátékok lehetővé teszik a tanulók megismerését. Mikor szenvedélyesen bele-

merülnek a játékba, rejtett tulajdonságaik előbukkannak, megismerhetem és nyeseget hetem azokat. A mérkőzéseket nagy vita követi. Szeretek ezeknek észrevétlen hallgatója lenni. Vitáik szenvedélyesek, különösen akkor, ha vereséget szenvedtek. Ilyenkor kíméletlenül bírálnak, vádolnak és védekeznek. Vitáikba ritkán szólok bele. Hagyom szidni az önzőket és kényelmeseket, csak az ügyetleneket védem meg olykor-olykor. — Mit tettetek azért, hogy ügyesebb legyen, foglalkoztok-e vele eleget? — szerelem le őket. A labdajátékok a tanulók küzdőszellemét, önbizalmát és összetartozásának tudatát nagymértékben fokozzák, ezért jelentőségük óriási.

DR. JUHÁSZ KÁROLY

Ötszáz tanulóbaleset

Az iskolának az oktató-nevelő munka során fontos feladata a tanulóifjúság egészségi szintjének fejlesztése. Az egészséges és harmonikus fejlődést alapvetően a testi neveléssel, a testnevelési órákkal és a sportfoglalkozásokkal segítjük elő. Iskoláinkban nap, mint nap több százezer tanuló vesz részt e tanórákon, e foglalkozásokon. A testnevelés megszerettetését, a sport további széles körű elterjesztését, a testedzés örömét, az elérhető maximális erkölcsi hatásfokot *egy-egy közben bekövetkezett sérülés, baleset nagymértékben csökkenti*, visszaveti. A tanulók körében zavart, elbizonytalanodást, ingadozást, sőt sokszor indokolatlan félelmet is hoz létre egy baleset. A tanterv, az órák és a foglalkozások anyaga messzemenő gondossággal nyert összeállítást, ezért önmagában — lényegileg — nem tartalmazhat baleseti veszélyt. A sérülések mégis bekövetkeznek, törések, ficamok, rándulások stb. történnek nap, mint nap. Egy *iskolaév alatt e sérülések száma meghaladja az 5 ezret.* Ha az okokat vizsgáljuk, találunk közöttük tárgyi és személyi tényezőket egyaránt. Ezek a tényezők — ha teljesen nem is szüntethetők meg — tudatos és tervszerű munkával a minimálisra csökkenthetők. Elgondolkoztató, hogy azonos középiskolában működő két testnevelő keze alatt a tanulók sérülési adatai mennyire eltérőek. Holott a gyermekanyag, a tárgyi felszereltség, a munkakörülmény és a tanterv is azonos! Egy iskolaév alatt egyikük keze alatt egyetlen sérülés történt, míg a másik tanítványai közül 22 szenvedett balesetet.

Ilyen és hasonló gondolatok vezettek oda, hogy a baleseti okok felismerhetősége, a biztonságos munka megszervezése érdekében 500 testnevelési, illetve sportfoglalkozási óra alatt bekövetkezett tanulóbalesetet elemezzünk. Az elemzés minden bizonnyal sok vitára ad alkalmat, mert eredményei egyesek elképzeléseit igazolják, másokét nem. Az e témán való gondolkodás, különösen, ha ez nyílt vitákra is vezetne, csak hasznos és gyümölcsöző volna valamenynyiünk számára.

A felmérési munka hat megyében és hat budapesti kerületben történt. A kérdőíveket a testnevelést tanító pedagógus, az iskola igazgatója és a szakszervezeti bizottság titkára írta alá. Az elemzőmunkában részt vettek a Művelődésügyi Minisztérium, a Magyar Testnevelési és Sportszövetség, az Országos Pedagógiai Intézet illetékes munkatársai, több gyakorló testnevelő, szakfelügyelő és munkavédelmi felügyelő is. A több mint 25 ezer adat elemzéséből az alábbiak ismertetését tartjuk fontosnak.

Az 500 baleset közül *295 általános, 205 középiskolában* történt. Ha a baleseti számokat a tanulók összlétszámához hasonlítjuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy 1000 általános iskolai tanuló közül 0,9%, míg 1000

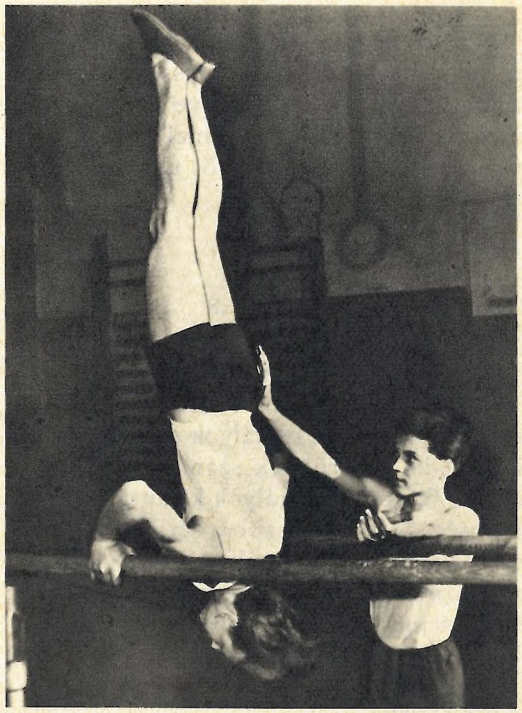

középiskolai közül 5,1% sérült meg egy tanév alatt. Ez azt mutatja, hogy a baleseti gyakoriság a *középiskolákban több mint ötszöröse* az általános iskolainak.

Az abszolút baleseti számok megoszlása a tanulók neme és osztálya szerint:

Általános iskola

Osztályok	1.	2.	3.	4.	Összesen
Fiútanuló	4	4	4	8	20
Leánytanuló	2	3	3	10	18
Együtt	6	7	7	18	38

Az alsó négy osztályban tehát a lányok és a fiúk baleseti számai összességükben alig mutatnak eltérést: 18, illetve 20. Az osztályok emelkedése egyre emelkedő sérülési számokat mutat. A jelentős ugrás a 4. osztályban van.

Általános iskola

Osztályok	5.	6.	7.	8.	Összesen
Fiútanuló	21	34	46	58	159
Leánytanuló	13	15	32	38	98
Együtt	34	49	78	96	257

A kép erősen elüt az alsó négy osztály eredményétől. Az osztályok számával itt is emelkedik a sérülések száma, de szembeötlik a 6. és a 7. osztályok közötti nagy különbség. A legmagasabb a sérülés a 8. osztályban: ez az 5. osztálynak majdnem háromszorosa — 96, illetve 34! A fiútanulók sérüléseinek száma egyre nagyobb, 60%-kal meghaladja a lányokét.

Középiskola

Osztályok	I.	II.	III.	IV.	Összesen
Fiútanulók	55	32	28	26	141
Leánytanuló	20	16	14	14	64
Együtt	75	48	42	40	205

Külön érdekesség, hogy ebben az iskolatípusban az osztályok számának emelkedését nem kíséri a sérülések számának növekedése, éppen ellenkezőleg, fokozatosan csökkennek a balesetek. A IV. osztályban az I. osztály baleseti számának majdnem felére *csökken a sérülési szám:* 75, illetve 40. Legmagasabb az általános iskolából érkezéskor, az első osztályban, ezt nyilván az új körülmények, a minél jobb tanulmányi eredményre törekvés stb. idézheti elő. A fiúkhoz képest a lányok baleseti számai további csökkenést mutatnak, s az arány itt már a két és félszeresre torzul a fiúk kárára: 141, illetve 64. A II., III. sőt még a IV. osztály baleseti számai is szinte azonosak.

Az 500 sérülésen belül *320-at fiúk, 180-at lányok* szenvedtek el, ez 64% arányát jelenti a 36%-hoz.

Érdekes képet kapunk, ha megvizsgáljuk, hogy a tanulók hányadik tanrendi óra alatt sérültek meg. *(L. az alábbi táblázatot.)*

A balesetek zöme tehát a délelőtt tartott testnevelési órák alatt következik be. Nincsen adatunk az órák megoszlására e két napszak között. Nyilván hasonló lehet az

Napszak	Első	Második	Harmadik	Negyedik	Ötödik	Összesen
	tanrendi órában					
Délelőtt	49	35	69	78	151	382
Délután	15	5	8	10	11	49
Sportfoglalkozások alatt						69

órák között is az arány. Feltűnő azonban, hogy mindkét napszakban *az első órán sok a baleset.* Bizonyára a közeli étkezések gyakorolta fiziológiás hatások, az emésztés következtében bizonyos bágyadtság vagy a nem kellő bemelegítés stb. játszanak itt közre. A második órákon — mindkét napszakban — a balesetek száma csökken. A délelőtti órák során, a fáradtság emelkedésével, fokozatosan nő a sérülések száma is. Tetőzik a legutolsó, az ötödik órán, az ugrás majdnem kétszeres a negyedik órához viszonyítva, és több mint háromszoros az első órához arányosítva. A harmadik és a negyedik óra között alig van változás — 69 — 78 —, nyilván még a fáradtsági tényezők is majdnem egy szinten mozognak. Az utolsó órán már tanár is, tanítvány is egyaránt a legfáradtabb, a figyelem dekoncentrálódik, a fegyelem is fellazul. Ezek szerint a legmegfelelőbb időpont a testnevelési óra megtartására a délelőtti második tanrendi óra. A bátorság és az ügyesség szerepét is megvizsgáltuk. A testnevelő tanárok véleménye szerint a sérült tanulók közül 269 bátor (ez 54%!), 142 bátortalan (28%); nem

kaptunk választ 91 esetben e kérdésre. A sérült tanulók közül 345 ügyes (ez 69%!), 94 ügyetlen (18%); nem adtak választ 61 esetben. Megállapítható tehát, hogy túlnyomó részben a bátor és ügyes tanuló az, aki a balesetet elszenvedi, tehát ezek irányítására, munkájára, felügyeletére az eddiginél nagyobb figyelmet kell fordítani. Érdekes lesz e gondolatot a tanulók tanulmányi eredményeire vonatkozó elemzéssel összevetni!

Megvizsgáltuk azt is, hogy a sérülések hol történtek: zárt vagy nyílt helyen s ezen belül is hol.

Iskolatípus	Zárt tér					Szabad tér			Összesen
	Tornaterem	Tornaszoba	Tanterem	Folyosó	Öltöző	Iskolaudvar	Iskolai sportpálya	Mező, rét	
Általános isk.	104	6	15	9	2	103	50	6	295
Középiskola	132	—	2	—	2	43	26	—	205
Együtt	236	6	17	9	4	146	76	6	500

A két iskolatípust figyelembe véve megállapítható tehát, hogy a balesetek 55%-a zárt térben történik, ebből is 47% tornateremben. Ebből le kell vonnunk azt a következtetést, hogy a tornatermi testnevelési órákra nagyobb felkészültséggel, komolyabb fegyelem biztosításával kell felkészülnünk. Megvizsgáltuk a sérülések nemeit és a sérült testrészek megoszlását is. A felmért 500 baleset során 544 sérülés következett be, ugyanis volt olyan agyrázkódás, amelyik pl. alkartöréssel is járt, vagy olyan csontrepedés, amelyet belső szervek vérzése kísért.

A sérülés neme	A sérülések száma	Százalék
Csonttörés	319	68,6%
Csontrepedés	85	15,6%
Rándulás	61	11,2%
Zúzódás	32	5,9%
Agyrázkódás	23	4,2%
Porcleválás	11	2,0%
Belső vérzés	8	1,5%
Egyéb	5	1,0%

Súlyos baleseti helyzetképet mutat, hogy a sérülések közel *60%-a csonttörés*. Az efféle sérülések után mindig marad vissza bizonyos károsodás. Különösen magas az agyrázkódások száma!

A sérülések súlyosságát bizonyítja az a tény is, hogy az 500 sérült tanuló közül 283-at kellett balesetét követően *kórházba szállítani*. Ezek közül 72-t meg is műtöttek.

Érdekes a sérülések megoszlása testrészek szerint:

Felső végtagon 338 sérülés (azaz 62%), ebből
- felső kar 15,
- könyök 16,
- *alsó kar* 177,
- csukló 33,
- kézfej 25,
- ujj 72.

Alsó végtagon 101 sérülés (azaz 19%), ebből
- felső lábszár 10,
- térd 22,
- *alsó lábszár* 18,
- *boka* 27,
- lábfej, ujjak 24.

Fejen, szemben 31 sérülés (6%).

Törzsön 52 sérülés (10%), ebből
- *váll* 35,
- gerinc 9,
- mellkas 3,
- medence 5.

Egyéb sérülés 22.

A felső végtag sérülési gyakorisága tehát *háromszorosa* az alsó végtagénak. Lényegesen több fejsérülésre lehetne számítani, ehhez képest meglehetősen alacsony. Különösen kevésnek tűnik a 4 szemsérülés. Érdekes, hogy hét esetben már törött kar, illetve további három esetben törött láb szenvedett ismét törést.

A balesetet szenvedett tanulók általános tanulmányi eredményük szerinti megoszlása a következő:

Kitűnő	jeles	jó,	közepes	elégséges	elégtelen
20	60	142	206	47	25
4%	12%	28%	41%	10%	5%

A sérülések zömét — 41%-át — közepes tanulmányi eredményt elért tanulók szenvedték el.

A testnevelés tantárgyból a sérülést megelőző félévben a balesetet szenvedettek az alábbi érdemjegyeket kapták:

Jeles	jó	közepes	elégséges	elégtelen
243	167	86	4	—
49%	33%	17%	1%	—

A vizsgálódás eredménye szerint tehát *minden második* sérült tanulónak *jeles érdemjegye van testnevelésből.*

Kutattuk azt is, hogy a sérülés következtében történt iskolai mulasztás kimutatható, érzékelhető tanulmányi visszaesést jelentett-e a sérült tanuló számára. Idevonatkozóan 478 esetben „nem" választ kaptunk a kérdőíveken. Vagyis: a sérülés általában nem jelentett visszaesést a tanulók tanulmányi eredményében. Ha a 22 fennmaradt esetet megvizsgáljuk, azt kell tapasztalnunk, hogy a tanulmányi eredményben a visszaesést az iskolától való hosszú, huzamos távolmaradás okozza: pl. elhúzódó kórházi kezelések, agyrázkódások, gerinctörések, kulcscsonttörések. Az általános iskolás korú gyermekeknél — a kérdőívek tanúsága szerint — 30-40 napos kiesés sem okoz a tanulmányi eredményben visszaesést. A középiskolákban folyó feszítettebb munkaütem mellett már rövidebb hiányzás is lemaradáshoz, visszaeséshez vezet. A 22, tanulmányi eredményében érezhetően visszaesett tanuló kétharmad része leány.

Persze e vonatkozások vizsgálatainál is fel kell ismernünk az iskolai tanulóbalesetek egyik sajátosságát. Az üzemben elszenvedett kartöréses baleset a dolgozót az üzemi munkából rövidebb-hosszabb időre kizárja. Bármelyik karja is törött, a fizikai munka végzésére képtelen. Ha egy tanuló karját töri, iskolai mulasztása esetleg nem is lesz. Ha nem is vesz teljes értékkel részt az iskolai munkában, ott jelen van; ha bal karját törte, akkor az írásos munkákat akár maradéktalanul is elvégzi, a hiányzók közé nem kerül. Ilyen okok miatt tanulmányi eredménye sem esik vissza. Ezért az üzemi baleseti átlaghoz képest a tanulók viszonylag súlyosabb testnevelési balesetei kb. 10-12 napos tanulmányi kiesést eredményeznek országos átlagban. Az üzemi balesetek következtében mulasztott napok száma a 16 munkanap felett áll.

Még így is igen nagyszámú azonban az a tanulmányi, szorgalmi nap, amelyet az 5000 baleset miatt a tanulók egy-egy iskolaév során hiányoznak: kb. 60 000. Foglalkoznunk kell tehát a balesetek elemzésével, okainak feltárásával. E vizsgálódásokra irányuló propagandamunkánk egyre szélesebb körökben kezdi éreztetni hatását. Továbbképzések alkalmával, megbeszélések során napirendre került a baleset-elhárítás, s eddig már két rövid iskolai oktatófilm is készült a tanulók számára e témában. Most készül baleset-elhárítási kézikönyv és szemléltető tabló a testnevelést tanító pedagógusok számára. Minden vonatkozásban igyekszünk e problémákra felhívni a figyelmet, elgondolkoztatni, vitára kényszeríteni az érdekelteket. Úgy hisszük, megéri.

Hibás nézőpont, ha valaki úgy érzi, hogy ez a tárgy lebecsüléséhez vezet, illetve a gyakorlati tevékenységre gátlólag, akadályozólag hat. Ezzel szemben hangsúlyoznunk kell, hogy ha néha túlzónak és túl aprólékosnak is tűnve taglaljuk a baleseti okokat, esetleges veszélyeket, ezt csak azért tesszük, hogy ezáltal több segítséget tudjunk adni a tanítási anyag teljes értékű biztonságos megtanításához. A figyelmeztetésnek, az ajánlásnak a célja nem az elriasztás, hanem az óvatosságra intés, a körültekintő gondoskodásra késztetés.

DR. VESZPRÉMI LÁSZLÓ

Az őszvégi–téli testnevelési óra didaktikai kérdései

Az iskolai testnevelés alkalmai, lehetőségei, mai formája nem gyakorolnak a serdülő korú tanulók szervezetére, egészségére az esetek jelentős százalékában olyan rendszeresen kedvező hatást, amelyet elvárunk tőle. A kellő mértékben ki nem használt alkalmak, sportfoglalkozások, az őszvégi—téli időszakban poros, rossz levegőjű, olajos padlós tantermekben erőltetett órák, a szabad, friss levegőn beiktatott testnevelési foglalkozások csekély száma s az ezeket alátámasztó szemléletünk, mind-mind arról tanúskodnak, hogy alaposan felül kell vizsgálnunk e téren jelentkező tennivalóinkat, ha eleget akarunk tenni a testneveléselmélet, az új Tanterv kívánta követelményeknek.

Ezzel kapcsolatban elsősorban a tornateremmel nem rendelkező iskolák szempontjából vizsgáljuk meg a tanév közel felét kitevő őszvégi—téli hónapok testnevelési óráit.

A szabad, friss levegő igénye a fűtési időszak megkezdésével, az őszvégi—téli hónapokban még nagyobb mértékben jelentkezik. Az égés következtében keletkezett szén-dioxid egyre növeli a tanterem levegőjének romlottsági fokát. Ez időszakon belül éppen ezért talán még felelősségteljesebb kötelességünk a 10—14 éves tanulókat a szabadba vinni. Ilyen tantárgyi lehetőség, ha csak heti 2 alkalommal is, a testnevelési óra. Elsősorban a november közepétől kb. március közepéig terjedő időszakra gondolok, amikor már legtöbb esetben az elmélet előírásainak megfelelő órát nem tarthatunk a szabadban. Több év gyakorlatában kísérleteztem, tettem próbát, hogyan lehetne e 24—30 testnevelési órát úgy megszervezni, hogy a tanterv anyaga se szenvedjen csorbát, és az ugyancsak ebből fakadó célt is, a tanulók egészségének megőrzését, megszilárdítását szem előtt tartsam.

Arra egy-két év után rájöttem, hogy a tanulók testi képességének fejlesztése, a jártasságok, készségek kialakítása, illetve alkalmazása terén olyan minimális lehetőséget nyújt az olajpadlós, vaskályhával fűtött tanteremben töltött óra, ami szinte említésre sem méltó. Az az ingerhatás pedig, amit egy ilyen tanteremben elérhetünk úgy, hogy csak egy kicsit is ügyelünk a kultúrált magatartásra, az egészségre, csak mérsékelt, kisebb százalékban közepes intenzitású lehet.

Mi történik ugyanis akkor, ha egy ilyen tantermi foglalkozáson az elmélet kívánta mértékben legalább közepes intenzitású mozgásanyaggal terheljük meg a tanulók szervezetét az óra 20-25 százalékában? Elsősorban az, hogy a port felverik a teremben, „bemelegednek", kisebb-nagyobb mértékben leizzadnak. Óra közepére, végére a mozgás hatására is a légzés egyre szaporább, felületesebb lesz, a beszívott soksok rossz összetételű levegőből pedig mindegyre kevesebb oxigén jut a tüdőbe, mindegyre kevesebb oxigént szállíthat a vérkeringés a szervezetbe. S így leizzadva, rossz levegőjű tanteremben, ahol a mosdásnak, a tisztálkodásnak semmi lehetősége nincs, töltik a tanulók a hátralevő órát, óráikat.

Világosan látható mindebből, hogy az osztály egészére kiható, említésre méltó szaktárgyi előrehaladásról nem beszélhetünk ilyen tanteremben tartott testnevelési óra esetében, a tanulók szervezetére, egészségére pedig — állítom — határozottan káros ez az élettani hatás. Nem változik az elmondottakkal kapcsolatos helyzet lényegesen akkor sem, ha az órák némelyikében megvan a lehetőség arra, hogy ablakon keresztül időközönként szabad levegőt juttassunk a tanterembe. (Mínusz 2-25 fok közötti hőmérséklet esetében természetesen arról szó sem lehet, hogy egész órán nyitva tartsuk az ablakokat.)

E helyzet elméleti-gyakorlati ismerete, tarthatatlansága, a változtatás szükséges-

Hetedik osztályos tanulók téli testnevelésének órája

sége világossá tette előttem, hogy ilyen tanteremben testnevelési órát tartani a legnagyobb lelkiismeretlenség.

Ki kell vinni a szabadba télen is a tanulókat, mert ekkor még jobban szükségük van a szabad levegőre, tüdejük szellőztetésére!

A szabadban töltött órákkal kapcsolatban viszont a következő problémák vetődtek fel:

Mennyi legyen, és mit tartalmazzon az a mozgásanyag, gyakorlatanyag, amellyel megterheljük a tanulókat?

Milyen formában folyjon a gyakoroltatás?

Megtarthatjuk-e az elmélet kívánta négyrészes óraszerkezetet?

Milyen mértékben térhetünk el a hagyományos óravezetéstől?

Az utóbbi két évben bővelkedtünk hóban, hidegben. Olyan tél volt, ami huzamos idegi tartott, tehát komoly nehézséget jelentett mind a tantermi, mind a szabadtéri testnevelés számára.

Vizsgáljuk meg, e két őszvégi—téli időszakban hogyan tudtam megoldani a felmerült nehézségeket.

A mozgásanyag intenzitásával kapcsolatban a következő általános elv alakult ki: a fokozatosság szem előtt tartásával mérsékelt és közepes erősségű gyakorlatanyaggal terheltem meg a tanulókat, de úgy, hogy ebben a mozgásban mindenki az óra egészében állandóan, tevékenyen részt vett. Nem lehet pl. —10 °C esetén „izzadásig" megterhelni a tanulókat, de ugyancsak nem tétlenkedhetnek, ácsoroghatnak passzívan az óra egyetlen részében sem. Séta, légzési gyakorlat töltötte ki az esetenként jelentkező szabad időt.

Az óra anyaga a következőket tartalmazta: korcsolyázás, szánkózás, hógolyózás, téli játékok, távolba, célba dobó versenyek, szánkóversenyek, turisztikai jellegű csoportversenyek, akadályok leküzdése.

A felsorolt anyag, a sajátos objektív körülmény előrevetíti azt is, hogy az óraszerkezet merev sémáját legtöbb esetben egyszerűen nem is alkalmazhattam. Csupán arról lehetett szó, hogy az elmondott néhány elvi szempontot vegyem figyelembe az óravezetés alkalmából.

A hőmérséklettől, az időjárástól függően általában a *következő szerkezeti formát mutatták ezek az órák:*

I. Bevezető rész: a) *Szervezés.*
b) *Játékos bemelegítés.*

II. Főrész: Testi képességek fejlesztése. Szem előtt tartva legfőbb célként a tanulók egészségének megőrzését, szervezetüknek a téli hőmérséklettel, időjárással szembeni edzettségét.

III. Lecsillapítás.

Az óra I. részében jutottunk el az iskolától mintegy 200 méterre levő — több száz, főleg fenyőfából álló 18 kh-nyi területű — ligetbe.

Játék, játékos bemelegítés, futkározás, gimnasztika és a főrésztől függő szervezési feladatok elvégzése alkotta a bevezető részt minden alkalommal.

Az óra III. részében légzési gyakorlat, séta szerepelt. Ez idő alatt értünk vissza az iskolába.

Az óra főrészét a hőmérséklet, az időjárás és a tárgyi lehetőségek szabták meg. (Pl. használható volt-e a korcsolyapálya, volt-e hó stb.)

Három különböző időpontban megtartott óra főrészének anyagát mutatom be, amely tehát *„télisport"-tartalmú* volt, és 7—8. osztályos fiútanulók vettek részt benne.

1. Az óra főrésze:

a) *Hócsata* meghatározott fasor között: beszögelési pontok, „várhelyek" kijelölése után hógolyó- készítés, majd jelre a „csata" megkezdése.

b) *Célba, távolba dobó verseny.*

c) *Játék: „őrlövő".*

2. Az óra főrésze:

Csoportonként külön feladatok végzése:

a) *csoport:* korcsolyázás. (A létszám attól függően alakult, hogy hány tanulónak volt felszerelése.) b) *csoport:* szánkózás. c) *csoport:* hógolyózás, célba, távolba dobó versenyek, séta, gyalogtúra. (Erre csak akkor került sor, ha nem volt elég korcsolya vagy szánkó.) A csoportoknak vezetőik irányításával megadott helyre kellett megérkezniük csöngetés előtt 8-10 perccel.

3. Az óra főrésze:

Csoportos túraverseny: 3-4 túraállomáson kellett különböző akadályokat leküzdeni, feladatot megoldani, gyakorlatot végrehajtani az állandó jellegű csoportoknak. Pl. 6-8 méter távolságra levő 2 fa megkerülése „óriásjárással", „törpejárással" vagy „indiánszökdeléssel"; egy fa törzsének eltalálása hógolyóval, kislabdával 8-10 méter távolságból; célba dobás 12-15 méterre levő 2,5-3 méter átmérőjű vízszintes körbe (a kör kialakítása gallyal); kiálló faágon húzódzkodás; 3-4 méterre levő két fa között kifeszített kötélen végigmászni kéz és láb segítségével úgy, hogy a képzeletbeli szakadékba ne essenek bele. (A társak segíthetnek a feljutásig.)

Minden állomáson egy-egy tanuló jegyezte a végrehajtás pontosságát, a találatok számát, s a csoportokat meghatározott időn belül stopperral indítottam. (Futni, rohanni nem volt szabad.) Rendkívül közkedvelt formája ez a testnevelési óráknak télen és tél végén egyaránt.

A közbeiktatott szakaszon nem volt szabad erőteljesen futni, csak túratempóban menetelni. Figyelnem kellett erre többször, mert a serdülő korúakra jellemző „Mire vagyok képes?", „Mennyi idő alatt érek célba?" versenyszellemet nem lehetett szertelenkedésig szabadjára engednem ebben az esetben sem.

Az óra gerincét e három „télisport"-tartalmú rész valamelyike töltötte ki az időjárástól függően november végétől március közepéig. Egy-egy ilyen óra kb. 30-35 percig tartott. A becsöngetés után a számbavétel, a csoportok elosztása, a ligetbe való kibe sétálás, visszaérkezéskor a cipő, bakancs megtisztítása kb. 10-15 percet elvett az órából.

(Folytatjuk)

VARGA SÁNDOR

Budapesti szakfelügyelők látogatási tapasztalatai

A budapesti szakfelügyelők több éven át tartó tematikus vizsgálatot határoztak el az 1963/64. tanév elején. Az ez évi látogatásaik fő témája „Az egyes testgyakorlati ágak alap- és kiegészítő tantervi anyagának hatása a tanulók testi képességeinek fejlesztésére, különös tekintettel az állandó jellegű gyakorlási anyagra és rávezető gyakorlatokra" volt. Összefoglaló jelentésük sok értékes megállapítást tartalmaz, melyből — inkább a helyszűke miatt — csak az alábbi két fejezetnek tudunk helyt adni.

A tantervi anyag tanítása

A Rendtartás 8. §-a „Az iskola nevelői" c. fejezete 7. pontjában a következőket írja: „A nevelő az egyes tanítási órákra egyéni felfogásának megfelelő *óravázlattal* készül. A jól bevált óravázlat a szükséges kiegészítésekkel együtt több tanéven át használható".

A feladatokban, didaktikai egységekben történő tervezés megkönnyíti a tanár felkészülését az egyes órákra, mert nem önmagában álló kiragadott mozgásanyagot tanít, hanem megfelelő előkészítés, alapozás, kondicionálás, a testi képességek módszeres fejlesztése útján jut el a tanuló mozgáskészsége arra a fokra, hogy éretté válik egy magasabb szintű vagy összetett mozgásanyag elsajátítására.

A készség fokára történő eljutás (ez a testnevelési érettségi követelménye is) sok év alapos, egymásra épülő, rendszeres munkájának eredménye. Az óratervezés és vezetés bonyolult, sokféle szempontot igénylő (pedagógiai, didaktikai, pszichológiai, élettani szakmódszertani, testneveléselméleti stb.) folyamatából tematikus vizsgálódásként a szakfelügyelet e tanévben csak egy részkérdést, a mozgásanyag elsajátításának *módszeres felépítését*, illetve a tanítás *módszeres fogásait* választotta.

Az e téren szerzett tapasztalatokat adjuk közre csupán az alábbi részkérdés vizsgálata alapján:

A mozgásanyag tanításánál felhasználják-e kartársaink az állandó jellegű gyakorlatokat a testi képességek fejlesztésére (erő, gyorsaság, ügyesség, állóképesség), továbbá a speciális jellegű rávezető gyakorlatok és kényszerítő helyzetek alkalmazása — mint a mozgástanítás módszeres fogása — használatos-e a testnevelési órákon vagy már feledésbe ment.

A vizsgálat azt mutatja, hogy testnevelő tanár kartársaink zöme a helyesen elrendezett tantervi anyagot módszeresen felépítve oktatja.

Ennek általunk is helyesnek tartott megoldásai:

— az általános testi képességek fejlesztése érdekében alapozó és kondicionáló jelleggel távolabbi célunk és az egyes időszakoknak, továbbá az adott oktatási feladatnak megfelelően is alkalmaznak állandó jellegű gyakorlási anyagot. Pl. fokozatosan emelkedő időben közepes iramú futásokat az állóképesség növelése, repülővágtákat a gyorsaság megszerzése, érdekében;

— az egyes időszakoknak megfelelően (termi, szabadtéri) néhány órában (2—3 óra) a megtanítandó mozgásanyag előkészítésére alapozó órákat is tartanak az általános képesség megszerzésére, ill. fokozására;

— az időszakban elsajátítandó mozgásanyag speciális előkészítését hosszabb időn keresztül végzik, pl. a támaszugrások előkészítését egy-egy időegységen belül, állandó mozgásanyaggal;

— a sportjátékok tanításánál a feladatokból kiindulva (taktikai elgondolások, csoportjáték, szabályismeret) állítják be a célszerű technikai elemek megtanítását;

— a testnevelési mozgásanyag egyes tanórán sorra kerülő anyagát a távlati előkészítés érdekében speciális rávezető gyakorlatokkal, szükség esetén kényszerítő helyzetek alkalmazásával segítik. Pl.

Támaszugrások előkészítése padon, bakon, talajon; pillanatnyi repülőhelyzet alkalmazása az elrugaszkodás és elpedzés érzékelésére az életkoroknak megfelelően; sportjátékokban pl. a kosárlabdában a fektetett dobás oktatásakor a lépésnyújtáshoz szőnyeg, pad, zsámoly stb. alkalmazása; atlétikában főleg a súlylökés, a kislabdahajítás, a magasugrás, a távolugrás módszertani szakkönyvekben szereplő anyaga (felugrások, fordulatok, léc mellett is, labda felvétele a földről, a törzs befordításának kényszerítése bordásfalnál gumikötél felhasználásával stb.);

— a nehezebben elsajátítható mozgásanyag tanítását vagy a rossz beidegződés megelőzését, kiküszöbölését kényszerítő helyzetek alkalmazásával segítették pl. az általános iskolában krétavonalak közötti futás a helyes lépéshossz kialakítására; oldalhajlítás bordásfal vagy fal mellett történő végrehajtása az előredőlés megakadályozására; fejen átfordulásnál az ugrószekrényen vagy a talajon a fej helyének megjelölése; függőleges repülésnél kört rajzolnak a leérkezés helyének megjelölésére; a távolugrás ívének emelésére ugrólécet használnak; a kislabdahajítás ívét kifeszített kötél feletti átdobással biztosítják; kézilabda felugrásos lövésnél mérce felett lőnek kapura; a törzskörzést ugrókötéllel végeztetik úgy, hogy a kötél mindig a talajt érintse, vagy a fej előrehajtásának kikényszerítése a repülő gurulóátfordulásnál papírnak az áll alá szorításával stb.

Vizsgálatunk azonban megállapította azt is, hogy a *rávezető gyakorlatokat egyes iskolákban nem alkalmazzák, a kényszerítő helyzetek alkalmazása pedig feledésbe ment.* Ezekben az iskolákban a következőket tapasztaltuk:

— a tantervben megjelölt mozgásanyagot, mely az ismeretközlés, a gyakoroltatás és alkalmazás utáni mozgásszintet jelzi, a fokozatok átugrásával, azonnal az alalkalmazás szintjén kezdték tanítani, annak módszeres felépítése nélkül. Pl. a sportjátékok esetében az ezek előkészítését szolgáló testnevelési játékokat nem, vagy nem céltudatosan alkalmazták; vagy a sportjáték fokozatos felépítése nélkül az ismeret alkalmazása szintjén kezdték tanítani azzal, hogy „kézilabdáztak", „kosárlabdáztak", „röplabdáztak" stb.

A sportág sajátosságainak megfelelően a fokozatosság és módszeres felépítés hiányát tapasztaltuk a torna és atlétika mozgásanyagánál is. Pl. előkészítés nélküli terpeszátugrás ugrószekrényen; felépítés nélküli súlylökés, magasugrás stb;

— csak a dinamikus sztereotípia kialakítását tekintették feladatnak és csupán súlykolásszerűen és öncélúan gyakoroltatták a technikai elemeket, az összefüggő gyakorlatkapcsolást a tornában, vagy a sportjátékokban a taktika tantervileg kötelező megoldásait nem tanították és nem alkalmazták. Mindezek hátráltatják a tanulók magasabb szintű tudatos tevékenységének és aktivitásának kibontakoztatását;

— rávezető gyakorlatokat kartársaink csak azokban a sportágakban alkalmaztak, amelyekben különleges szakképesítéssel rendelkeznek, a többi mozgásanyagnál igen elvétve vagy egyáltalán nem;

— a kényszerítő helyzetek alkalmazása feledésbe ment.

Mint említettük, vizsgálódásunk célja e területen az volt, hogy megállapítsa a helyzetet, felhívjuk a figyelmet a fokozatosságra és az ennek elősegítésére alkalmazott módszeres fogások alkalmazására.

A fennálló helyzet tisztázására a szakfelügyelet állásfoglalása a következő:

1. A mozgásanyag tanításában az ismeretszerzés, a gyakoroltatás és alkalmazás fázisait be kell tartani. A mozgásanyag tanításában a módszeres fogások alkalmazása és helyes aránya a tanár feladata, egyben szakmai, didaktikai, módszertani, pedagógiai felkészültségének fokmérője.

Nem tartjuk helyesnek a módszeres fogások túlzását és ezzel a fő gyakorlatokról a figyelem elterelését, de azt sem, ha a mozgásanyag szintjét jelző tantervi anyagot nem a fokozatosság figyelembevételével oktatják. Hatásosnak tartjuk, ha az előkészítő rész speciális mozgásanyagán kívül a fő

gyakorlatokra ráhangolás a fő gyakorlatok mellett végrehajtott kiegészítő mozgásanyagként szerepel.

2. A rávezető gyakorlatok, kényszerítő helyzetek feltüntetését még a fokozatos felépítés mellett sem tartjuk szükségesnek a tanmenetekben feltüntetni, mert ez a didaktikai egység tervezéséből kitűnik. A tanár óratervezésénél az óra anyagának elrendezésénél ezeket azonban figyelembe kell venni.

3. Javasoljuk a munkaközösségeknek, hogy bemutató tanításaikban e témakörrel foglalkozzanak, létesítsenek tapasztalatcsere-lehetőségeket.

A tanítási órákon szerzett ismeretek alkalmazása

A szocialista iskola a felnövekvő nemzedéket a felépült szocializmus és az épülő kommunizmus távlataira készíti elő. Olyan ismeretekkel, jártasságokkal, készségekkel kell rendelkezniük, amelyeket az élet bonyolult cselekményeiben felhasználhatnak. A gazdasági fejlődéssel együtt járó fokozatosan emelkedő szabad idő felhasználása az élet minden területén hasznos testi képességek fejlesztésén kívül olyan speciális jártasságokat, készségeket kíván, melyek a hasznos szórakozást jelentő sporttevékenységre készítenek elő. A tanterv célkitűzései és anyaga erre lehetőséget adnak, sőt a tanterv és nevelési terv célkitűzései ezek.

A tanterv mozgásanyagának sokoldalú, változatos körülmények közötti alkalmazására lehetőséget ad az iskolában a tanórán kívüli sportfoglalkozás, illetve az iskolán kívüli sportiskolai, sportegyesületi foglalkoztatás.

A szakfelügyelet e tanévben a tantervi mozgásanyag felhasználásának egy területét a tanórán kívüli sportfoglalkozások és tantervi mozgásanyag kapcsolatát vizsgálta abból a szempontból, hogy a tantervi mozgásanyag megtanítása alapul szolgálhat-e a tanórán kívüli sportfoglalkozásokhoz, illetve a tanórán kívüli sportfoglalkozások a tantervi mozgásanyag sokirányú felhasználását biztosítják-e.

Tapasztalataink a következők:

Iskoláink nagyobb részében az úttörő sportfoglalkozások, és a középiskolai sportkörök munkája egyaránt ráépül az iskolai testnevelés tantervi anyagára, a testnevelési mozgásanyag magasabb szintű, sokoldalú, változatos körülmények közötti felhasználására ad lehetőséget.

— Az úttörő sportfoglalkozások őrsi versenyeit, kisdobos foglalkozásait a tanult tantervi mozgásanyag felhasználásával rendezték (atlétika, torna, testnevelési, illetve sportjátékok), melyeken a tanulók eddigi tudásszintjén versenyeztek, sőt azt tovább is fejlesztették;

— a középiskolai sportköri tömegsportmunka alapján a tantervi anyagra épülő osztályok, évfolyamok közötti, területi és iskolák közötti versenyek, bajnokságok alkották;

— továbbfejlesztették a tantervi anyagot és szélesebb körű mozgásanyagot sajátítottak el egy-egy sportágban az úttörő testnevelési és sportszakkörökben, valamint a középiskolai sportköri szakosztályokban tömörült tanulók;

— a megrendezett őrsi és középiskolai háziversenyeket felhasználták mozgalmi módszerek alkalmazásával a közösségi nevelés érdekében és a „Kilián Testnevelési Mozgalom" pontkövetelményeinek teljesítéséhez;

— az őrsi és háziversenyekben a tanulók nagy többségét foglalkoztatták, melyhez a középiskolai szakosztályok és az általános iskolai testnevelési és sportszakkörök tanulói mint ifjúsági aktívák segítséget nyújtottak.

A tanórán kívüli sportfoglalkozásokban kitűnt iskolák mellett vannak lemaradott iskolák is. E téren az alábbiakat tapasztaltuk: — nem vették figyelembe az iskola lehetőségeit, az alap- és kiegészítő tantervi anyagot a tanórán kívüli úttörő sportfoglalkozásokhoz, szervezésük ötletszerű és kampányszerű volt. Az eltérő mozgásanyag miatt — melyet a tanulók nem tanultak — nem bontakozhattak ki versengések, versenyek;

— az általános iskolákban egyes helyeken csak szűk körben, nagyobb versenyekre készítettek fel (budapesti országos versenyek), ilyen módon a tanulóknak csak kis részét tudták foglalkoztatni. A középiskolákban még fellelhető a „minőségi" szemléletben, szakosztályi keretben történő gondolkodás, mely a fő figyelmet kis csoportok felkészítésére fordítja, így nem került előtérbe az MTS határozata alapján megvalósítandó tömegsport;

— nem keresték a „Kilián Testnevelési Mozgalom" elterjesztésének lehetőségeit, illetve a teljesítés mögött lemaradt adminisztrálás nem tette lehetővé a jelvények megszerzését.

A szakfelügyelet mint az alapfeladathoz közel álló tanórán kívüli foglalkozást segíti a sportfoglalkozásokat. Iskolalátogatási óraszámunk egyharmad részét a tanórán kívüli sportfoglalkozások segítésére fordítja.

A Budapesti Általános Iskolai Sporttanáccsal, a Magyar Testnevelési és Sportszövetség Budapesti Tanácsával egyetértésben a következő álláspontot alakítottuk ki a tanórán kívüli sportfoglalkozások kérdésében:

1. A foglalkozások megszervezésére és levezetésére az MM rendelkezése alapján az általános iskolákban tanáronként heti 4 órát, középiskolákban heti 7 órát kell fordítani, melyet az MTS Budapesti Tanácsa megbízás alapján a középiskolákban tanáronként heti 4—12 óráig megállapodás és a helyi körülmények figyelembevételével tömegsport, illetve szakosztályi munkára fordítható óraszámmal kiegészít. A rendelet, valamint mozgalmi szervek által hozott határozatok betartását az iskolák részéről szorgalmazzuk és ellenőrizzük.

2. Az iskolai úttörőcsapat vezetősége és az iskola igazgatója javaslata alapján testnevelési és sportszakkörök jöhetnek létre az általános iskolákban, melyeket a kerületi tanács oktatási osztálya és a kerületi úttörőelnökség együttes jóváhagyása alapján a nem költségigényes szakkörök között lehet működtetni (kéthetenként 2, illetve heti 1 órában). Ezek működtetését a helyi lehetőségek figyelembevételével szükségesnek tartjuk és a heti 1 órás bontásban történő foglalkoztatást helyeseljük.

3. Szükségesnek tartjuk azt is, hogy a középiskolai testnevelő kartársak a helyi lehetőségek figyelembevételével éljenek az MTS által adott megbízáson alapuló szakosztályi és tömegsport lehetőségek óravállalásával az MM által engedélyezett iskolánkénti heti 7 órát mindenütt felhasználják a tanórán kívüli sportfoglalkozásokhoz. A tömegsport illetve szakosztályi munka MTS Budapesti Tanácsától vállalt óraszáma nem jelentheti azt, hogy a heti 7 órát nem használják fel, illetve tanórán kívüli sportfoglalkozások összóraszámában a heti 7 órát nem szerepeltetik.

4. Ahol erre mód van, célszerűnek és helyesnek tartjuk orvosi hozzájárulással a II. és III. testnevelési csoportokban (könnyített és gyógytestnevelés) foglalkoztatott tanulók tanórán kívüli sportfoglalkoztatásban való részvételét úttörőházakban, illetve középiskolákban. Erre vonatkozóan azonban óraszámot csak az úttörőmozgalommal történt megállapodás (Budapesti Általános Iskolai Sporttanács), illetve a Magyar Testnevelési Sportszövetség Budapesti Tanácsával történt megállapodás alapján lehet adni, melyet e szervek fizetnek a középiskolai sportköri munkához, illetőleg az úttörő központi szakkörökhöz hasonló módon. Kívánatosnak tartjuk, hogy e munkába gyógytestnevelő kartársaink is bekapcsolódjanak.

5. Az úttörő sportfoglalkozásokat és versenyeket az Országos Általános Iskolai Sporttanács és Budapesti Általános Iskolai Sporttanács által közölt irányelvek és programok szerint, a testnevelési és sportszakkörök működését pedig az Országos Úttörő Elnökség által kiadott szakpróbakönyvek alapján szervezzék és vezessék.

6. A középiskolai sportmunka alapját az MTS 1964. május 22-i tömegsportra vonatkozó határozatai, továbbá az MTS ügyvezető elnöksége 1964. augusztusi és az MTS Budapesti Tanácsa tanévre vonat-

kozó irányelvei alapján készült sportköri munkaterv és versenynaptár alapján végezzék.

7. A tanórán kívüli sportmunka megvalósítása legfontosabb formájának a tömegsportban megnyilvánuló általános iskolai őrsi, középiskolákban osztályok közötti versenyeit, bajnokságait tekintjük, mely a tantervi anyagra épül és lehetőséget ad a Kilián Testnevelési Mozgalom szélesítésére.

8. A Budapesti Általános Iskolai Sporttanáccsal együtt egyetértünk azzal, hogy az általános iskolák tanáronkénti heti 4 óra terhére iskolánkénti havonta két órát az ifjúsági vezetők felkészítésére fordítsanak, akik a kisdobos-foglalkozásokat vezetik.

9. A központilag szervezett úttörő és középiskolás sportaktíva-képzésen felül szorgalmazzuk az iskolákban történő aktívaképzést és az aktívák minél nagyobb tömegben történő felhasználását a tanórán kívüli sportfoglalkozások szervezésében és vezetésében.

Jelen kiadványunk tapasztalatcsere jelleggel a gyakorlati munka segítésére készült. Alapját képezi a fővárosi testnevelési szakfelügyelet 1965/66. tanévi segítő és ellenőrző munkájának.

KÁLMÁNCHEY TIBORNÉ

A testnevelés időszerű problémái

Az USA tragikus körülmények között elhunyt elnöke, Kennedy, annak idején éles szemmel mutatott rá az amerikai testnevelés elgondolkodtató hiányosságaira. Észrevételének lényege az, hogy Amerikában a sztárkultusz nemcsak a filmvilágban, hanem a sport területén is óriási méreteket öltött. Divattá vált a versenyző sportolók dédelgetése, de emellett meglehetősen elhanyagolt a tömegek testkultúrája, mert az átlagember testi nevelése az iskolás kortól kezdve nem elég tervszerű, nem elég átgondolt.

A volt elnök aggodalma jogos és nem egyedülálló. Nemrégiben az UNESCO mellett működő Testnevelési és Sport Világtanács budapesti konferenciáján Simon dr., a Világtanács titkára is foglalkozott ezzel a problémával. Hangoztatta annak szükségességét, hogy a testi nevelés keretei között a fő figyelmet nem is annyira a legtehetségesebbekre kellene fordítani, hanem sokkal inkább azokra, akik nem különösebben tehetségesek, sőt esetleg testi felépítettségükben gyengébbek. Ezek számára olyan testnevelésről kellene gondoskodni, amely ellenállóvá tesz, és a munkához szükséges életerőt biztosítja. Az iskolai testnevelés elsőrendű feladata nem a sporttehetségek kinevelése, hanem inkább az, hogy tervszerű harmonikus felkészítéssel fizikailag is alkalmassá tegye a fiatal nemzedéket a feladatok elvégzésére abban a társadalomban, amelyben él.

Sporttörténetünk már is feljegyezheti, hogy a mi népi demokráciánkban született meg először a világon az iskolai testnevelés leghumánusabb intézkedése. A 184/1963. MM rendelet az iskolai tanulókat négy kategóriába sorolja, és a reform gyakorlati megvalósítására hívja fel az egész magyar testnevelési apparátust. Az első kategóriába tartoznak a teljesen egészségesek, a másodikat az ún. könnyített testnevelésben részesülők, a harmadikat pedig a gyógytestnevelésre utaltak alkotják. A negyedik kategória a teljesen felmentetteké, de ezek száma az intézkedés következtében már minimális, szemben a korábbi helyzettel, amikor az iskolai testnevelés alól felmentésben

részesültek száma országosan szinte ijesztő méreteket kezdett ölteni.

Sajnos, ennek az ésszerű és rendkívül előrelátó rendelkezésnek a gyakorlati végrehajtása eddig igen sok akadályba ütközött. Lassan két éve lesz, hogy a rendelet megjelent, de könnyített testnevelés a valóságban jóformán sehol sincs, sőt még arra is csak elvétve akad példa, hogy legalább egy összevont csoportot alkottak volna az iskola második kategóriába sorolt tanulóiból. *Ha orvosilag megtörtént is a kategorizálás, a második kategória tanulói a testnevelési órán vagy együtt tornásznak a teljesen egészségesekkel, és ugyanazokat a gyakorlatokat végzik, vagy — ahol ilyen van — a gyógytestnevelés tanulólétszámát növelik, nehezítve annak a munkáját.* Mindkét megoldás lényegében a rendelet megkerülését jelenti, és problematikussá teszi az iskolai testnevelési reform célkitűzéseinek megvalósítását. A könnyített testnevelésre utaltak ugyanis nem tudnak lépést tartani a teljesen egészségesekkel, gyakran terhesnek érzik a testnevelési órát, félnek a gyengébb osztályzattól is, és a gyógytestnevelés vagy a teljes felmentés irányában igyekeznek — szülői segítséggel — lépéseket tenni. Ha pedig sikerül a harmadik kategóriába jutniuk, ott nagy létszámuk miatt akadályozzák a gyógytestnevelés szakszerűségét, a tanulókkal való egyéni foglalkozás lehetőségét. A gyógytestnevelésnek speciális feladatai vannak. *De ezek a feladatok jórészt megoldhatatlanná válnak, ha a kereteket kitágítjuk, és olyan gyermekanyaggal árasztjuk el a gyógytestnevelést, amelynek foglalkoztatása tulajdonképpen nem tartozik hatáskörébe.* A gyógytestnevelő tanárok aggodalommal veszik tudomásul, hogy a szív- és érrendszeri diagnózissal vagy egyébb belgyógyászati panasszal, ortopéd elváltozással hozzájuk utalt, tehát a gyógytestnevelés profiljához tartozó gyermekkel nem tudnak érdemben foglalkozni, mert a könnyített testnevelés tanulóserege lehetetlenné teszi a gyógyító testnevelés sajátos munkáját.

A 184/1963. MM. rendelet kimondja, hogy a könnyített testnevelési órákat a tanintézetben, a rendes tanítási idő keretében kell megtartani, lehetőleg a tanítási nap utolsó órájában. Ezeket az órákat az intézet rendes testnevelő tanára tartja. Kétségtelen, hogy a testnevelő tanárok sokirányú, iskolán kívüli elfoglaltsága, személyi hiányok, takarékossági meggondolások stb. némiképpen magyarázzák, hogy a könnyített testneveléssel kapcsolatban jóformán alig történt valami a miniszteri rendelet óta. Mindez azonban aligha lehet megnyugtató. Annál kevésbé, mert tapasztalatunk szerint a kérdés elhanyagolásának van bizonyos helytelen szemléletet tükröző háttere is, amit szóvá kell tennünk. *Igazgatóink és testnevelő tanáraink egy része ugyanis maga sem ambicionálja a könnyített testnevelés bevezetését. Sokan szinte csak a versenysportolókat látják maguk előtt, ezek sikerével mérik le az iskola testi nevelésének színvonalát és a maguk munkája eredményességét is.* Az átlagos gyermek testi nevelésének árnyalt, több síkú megoldására van szükség, de vezetőink helyes kezdeményezése még nem hatotta át a szükséges mértékben a gyakorlati szakemberek széles körének tudatát.

Egyoldalú túlzás volna azt képzelni, hogy a jövő átlagembereinek zömét az iskolában könnyített testnevelésben kell részesíteni. Erről természetesen szó sincs. Sőt rendkívül megnyugtató, hogy a mai ifjú nemzedék a jobb életkörülmények következtében lényegesen erősebb fizikumú, mint a régi volt. De ha összeszámolnánk mindazokat, akik valamilyen oknál fogva ma is kiesnek az iskolai rendes testnevelés hatósugarából, országosan nagy százalékot kapnánk. Különösen sok a neuro-vegetatív labilitás, az érrendszeri elváltozás, aminek okát részben az elmúlt háború hatásában, részben a tanulóifjúság fokozott szellemi megterhelésében, részben pedig a szülők rendezetlen családi életében kell keresnünk. Az esetek többségében ezek a tényezők együttesen hatnak. Mindez nyilvánvalóvá teszi, hogy a könnyített testnevelés szervezeti megoldása egyre sürgetőbb feladat, és szükségszerű része kell hogy legyen az iskolai testneve-

(Folytatás a 160. oldalon.)

A tanfolyam színhelye: a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem. Az elméleti előadások az egyetem Auditorium Maximumában voltak.

...a szállás pedig az egyetem kollégiumában

Atlétika, előadó: Harmati Sándor

Tájékoztató

Sikeres nyári tanfolyam Debrecenben

„Akár már a következő évben is szívesen részt vennék ilyen táborozáson" — ez volt a többség véleménye a tanfolyam végén, ahogyan erről Christián László és Várkonyi József, a tanfolyam két bizalmija beszámolt a záróértekezleten.

Erre a véleményre több minden adott okot. Az elszállásolás, a koszt nem hagyott komoly kívánnivalót maga után. Az egyetem illetékesei messzemenő segítséget nyújtottak a zavartalan lebonyolításhoz. Az előadók — szinte kivétel nélkül — tudásuk legjavát adták, a hallgatók magas színvonalú, érdekes előadásokat hallhattak. Még az időjárás is kedvezett a tanfolyamnak.

Milyen is volt a program? Reggel elméleti oktatások voltak 10-11 óráig. Az előadások témájukat az edzéselmélet, a sportpedagógia és a testnevelés-módszertan köréből merítették. Ennek folytatásaként és délután $^1/_2$6-tól két-két órás gyakorlati foglalkozások voltak, amelyek során a különböző sportágak elméleti és gyakorlati problémáival ismerkedtek meg a hallgatók. Ebéd után a délutáni foglalkozásig és a délutáni foglalkozások után szabad idő volt. Ezt használták fel a hallgatók arra, hogy Debrecennel közelebbről is megismerkedjenek, vagy felkeressék a közeli nagyerdei strandot. Az egyetem nagyerdei környezetével, létesítményeivel ideális körülményeket biztosított a tanfolyamhoz. A legkedvezőbb munkafeltételeket és egyben a kellemes pihenést is biztosította.

A tanfolyam hivatalos programját kiegészítette egy ismerkedési és egy búcsúest, továbbá egy hortobágyi kirándulás.

Hogy kik voltak a tanfolyamon, álljon itt egy rövid statisztika:

Összlétszám: 160 fő, ebből szakfelügyelő, ÁIST-elnök, munkaközösségi

vezető stb.	54,
általános iskolai tanár	57,
középiskolai tanár	34,
iparitanuló-intézeti tanár	11,
felsőfokú intézeti tanár	4.

Nő 46, férfi 114.

A tanfolyam iránt várakozáson felül nagy volt az érdeklődés. A szervező bizottságnak nagyon sok egyéni kérést kellett visszamondania. Ezért nagyon sajnálatos, hogy mintegy 20-an maradtak távol a tanfolyamról. Ha ezt időben tudatják, helyüket könnyedén be lehetett volna tölteni. Sajnálatos felelőtlenség volt ez azokkal szemben, akiknek a kérését vissza kellett utasítani.

Hogy a tanfolyam zavartalan, zökkenőmentesen zajlott le, az az egyetem vezetőségén kívül a debreceni városi tanács, a Hajdú-Bihar megyei tanács és a megyei TS vezetőinek a segítségén is múlott. A tanfolyam nevében ezúton is köszönetet kell nyilvánítanunk hathatós támogatásukért. Külön köszönet illeti meg a helyi szakfelügyeletet, Szekeres Sándor vezető szakfelügyelőt és Szigeti Béla szakfelügyelőt állandó, önzetlen és nagyon eredményes közreműködésükért.

(B.E.)

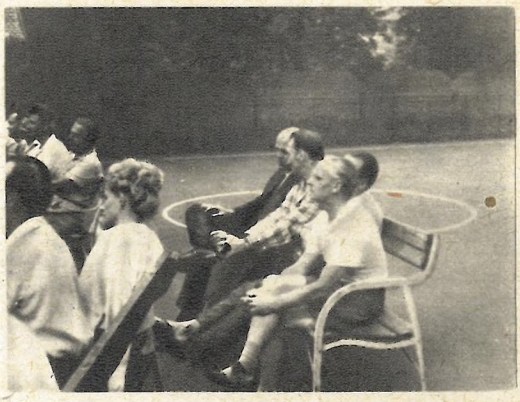

Csanádi Árpád MTS-elnökhelyettes a tanfolyam vezetőivel

Kézilabda, előadó: Kellermayer Sándor

Torna, előadó: Erdős István

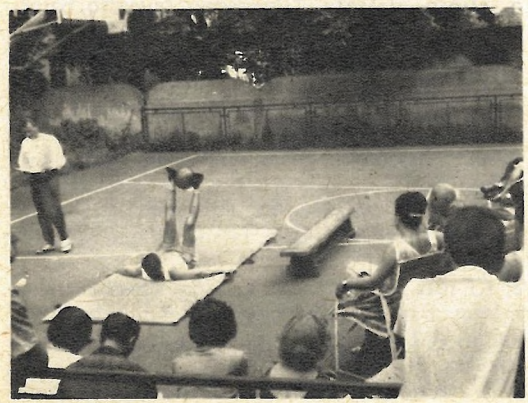

Kiránduláson a Hortobágyon

Meserács

Új játék- és tornaeszköz

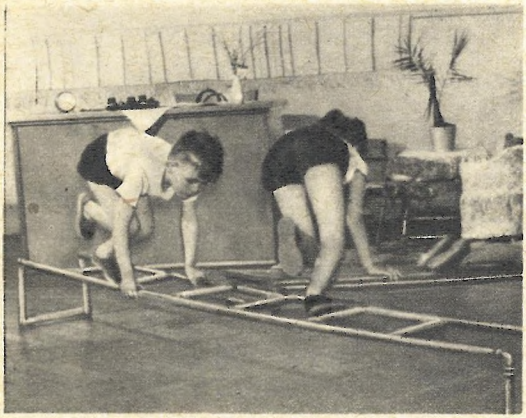

1.

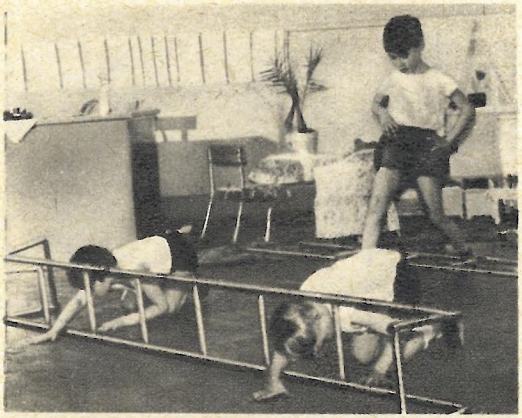

2.

3.

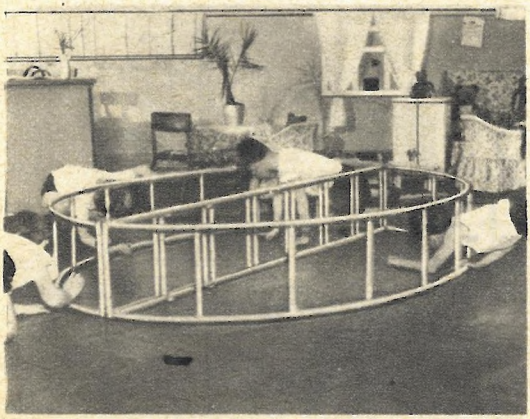

A tornaszer két létraszerűen kiképzett félellipszisből áll. Ezekhez az eszközökhöz szerelhetők a megfelelő melléktartozékok, illetve az eszközök ezek segítségével kapcsolhatók össze egymással. Így lehet az eszközöket külön-külön és összekapcsolva is más-más jellegűvé és különböző gyakorlatok elvégzésére alkalmassá tenni.

Ezt a szarvasi óvónőképző óvodájában kipróbált testnevelési eszközt 1965. február 25-én Kecskeméten, az óvónőképző óvodájában hivatalosan is bemutatták. A játékos módon végzett gyakorlatok igen változatos felhasználási lehetőségét láttak. A bemutatón részt vettek az MTS és a Művelődésügyi Minisztérium, valamint más érdekelt intézmények szakemberei, akiknek tapasztalata és ítélőképessége döntő tényező a szer használhatóságának megítélésében.

Egyöntetű volt a vélemény, hogy a szer jó. A szeren óvodás gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő mászási és függési gyakorlatok végezhetők. A szer elkészítésével nagy hiányt lehetne pótolni.

A fényképek a „meserács" néhány felhasználási módját mutatják be.

1. Ilyen alacsonyan kezdjük... Kar- és hátizom-erősítő játékos mozgás, a szerek változatos felhasználásával.

2. A változatosság öröme. Az izomzatot általánosan fejlesztő bujkálás, figyelmet nevelő mozgások, amit Jancsi könnyen tanul...

A vízszintes és az élére állított létra sokféleképpen felhasználható.

3. Bújj, bújj zöld ág... Hátizom-erősítő, testtartásjavító mászás, kúszás. A közösségi érzésre nevelő mozgássorozat. Versengés formájában a gyorsaságot is fejleszti.

4. Csúszda. Kar- és hátizom-erősítő játékos mozgás. Bátorságra nevel. A lecsúszásnak ez a fajtája mindenkinek örömet okoz.

5. Hinta—palinta. Ügyességet fejlesztő, bátorságra nevelő játék. A középső gyermek közreműködése nélkül is végezhető. A kislány arca a játék örömét tükrözi.

6. Többet érsz el több erővel. Kar- és hasizomfejlesztő játékos mozgás. (Ha ilyen korán így tudunk támaszkodni, majd ránk is támaszkodhatnak.)

7. Mindig magasabbra. Bátorságot, figyelmet fejlesztő mozgás, sokféle, talajra érkezési lehetőséggel.

8. Ki mit tud? Kar- és hasizom-erősítő játékos mászás. Bátorságra nevelő, figyelemfejlesztő gyakorlat. Aki már erre a fokra eljutott, megérett az iskolára.

Dr. Krizsanec Károlyné és Kunos Andrásné

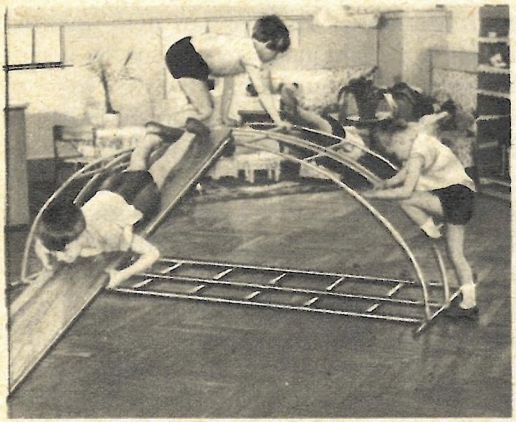

4.

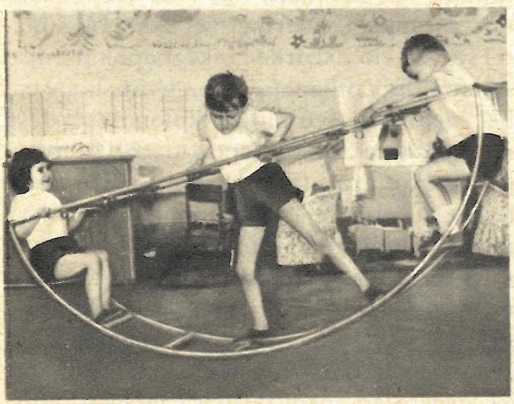

5.

6.

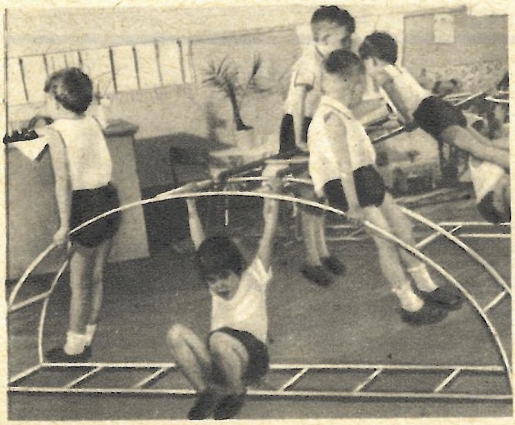

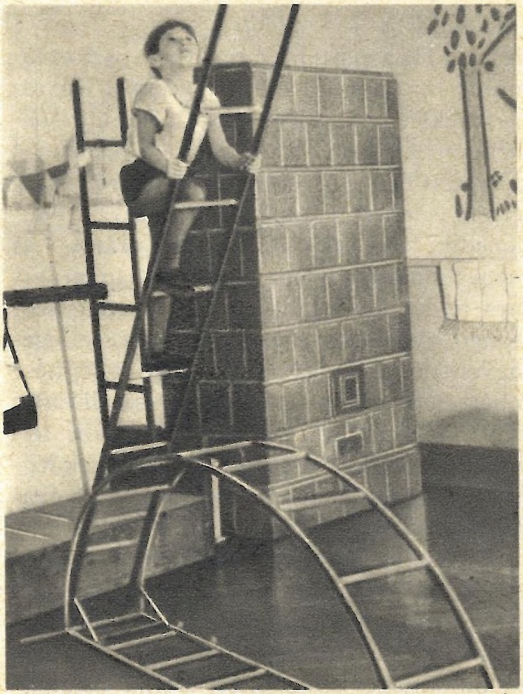

7.

A tornaszer a Pedagógusok Szakszervezete pályázatán díjat nyert és újításként a Művelődésügyi Minisztériumba is benyújtották a tervezők.

A felvételeket Malmos Károly, Szarvas, készítette.

8.

(Folytatás a 155. oldalról.)
lésnek. Ha a második kategóriába osztott tanulók a teljesen egészségesekkel együtt vesznek részt a testnevelés óráin, mindenképpen hátrányos helyzetbe kerülnek. Emellett nem egy esetben a kisebbrendűség érzése is fellép, a tanulók egy része elkedvetlenedik, félni fog a testnevelési órától, s az nem felüdülést jelent számára, hanem terhes fizikai igénybevételt, sőt esetleg szorongó, nyomasztó élményt, hiszen esetleges ügyetlensége és gyengébb testi felépítése miatt néha még szégyenkeznie is kell társai előtt. Ezt az egészségtelen állapotot feltétlenül meg kell szüntetnünk, s ennek legjárhatóbb útja a könnyített testnevelés gyakorlati megszervezése.

De már az elmondottakból is természetesen következik, hogy pedagógiailag nagyon helytelen volna, ha a második kategória tanulóit valami másodrendű, a testnevelés szempontjából csökkentett értékű tanulóknak tekintenénk. Éppen így hiba volna ezek kisebb teljesítményét az osztályzattal is kifejezésre juttatni, ami pedig a közös testnevelési óra szükségszerű velejárója jelenleg is. A külön testnevelési óra feltétlenül alkalmas lehet arra is, hogy az e téren ellentmondásokat feloldja, és a tanulók teljesítményét adottságaik, körülményeik figyelembevételével lehessen elbírálni.

A szellemileg és fizikailag egyaránt képzett, harmonikus, kiegyensúlyozott, optimista ember a szocializmus építésének legfőbb tényezője. Ez azonban nem spontán fejlődés, hanem nagyon gondos és körültekintő nevelőmunka eredménye. Jogosan lehetünk büszkék a magyar sikerekre a nemzetközi sportélet legkülönbözőbb területein. A kiemelkedő sportteljesítmények szinte már nemzeti hagyományaink részét képezik, és serkentő, példamutató, nevelő hatásuk elvitathatatlan. Csakhogy nekünk nemcsak versenyképes sportolókra van szükségünk, hanem — talán ennél is inkább — a szocialista munkában helytállni tudó, testileg edzett, jó idegzetű átlagemberekre, akik nem dicsekszenek ugyan különösebb sporteredményekkel, de jól bírják a napi munka fáradalmait, és szívósságukkal, ügyességükkel, rátermettségükkel becsülettel segítik elő a szürke hétköznapok munkasikereit. Egy pillanatig se higgyük, hogy ehhez nem kell semmiféle különösebb testi nevelés, fizikai megalapozottság. A tömegek testkultúrája, az átlagember testi nevelésének tervszerű és folyamatos szolgálata a jövő szempontjából minden nagy sporteredménynél fontosabb feladat, de alapos okunk van azt feltételezni, hogy ennek jelentőségét még sokan nem mérték fel teljes komolysággal. A differenciált iskolai testnevelés gyakorlati megvalósítása világos terveink, céljaink fontos láncszeme. Itt az ideje, hogy általánossá tegyük, és az ezzel kapcsolatos rendeletileg is megfogalmazott szép elgondolásokat reálisan elvégzendő, végrehajtandó feladatnak tekintsük.

Felhívás!

Kérjük olvasóinkat, hogy közlésre szánt cikkeiket gépelve, két példányban küldjék meg a szerkesztőség címére (Budapest VII., Gorkij fasor 17—21). — A papírlapnak csak az egyik oldalára, kettes sortávolsággal írjanak. Egy-egy oldalra 30 sort gépeljenek. A sor hossza 66 betűhely legyen. A cikkek terjedelme legfeljebb 6—8 gépelt oldal lehet.

A rajzokat, táblázatokat, fényképeket külön mellékletként, megfelelő ábraszöveggel (képaláírással) ellátva küldjék be.

KÖRPERERZIEHUNG

Heft 5/1965.

István Sós: Die Festlegung der Zensuren im Fach Körpererziehung 129
Sándor Szekeres: Lehrplan — Erziehungsplan 137
Sándor Czégény: Erziehungsarbeit im Fach Körpererziehung 139
Dr. Károly Juhász: Fünfhundert Schüler-Unfälle 142
Dr. László Veszprémi: Didaktische Fragen einer Körpererziehungs-Unterrichtsstunde Ende Herbst oder im Winter 147
Sándor Varga: Hospitationserfahrungen der Budapester Fachinspektoren 150
Frau Tibor Kálmánchey: Zeitgemässe Fragen der Körpererziehung 154

MITTEILUNGEN 156

ОБУЧЕНИЕ ФИЗКУЛЬТУРЕ

№ 5 1965 г.

Иштван Шош: Установление оценок по физкультуре 129
Шандор Секереш: Программа — воспитательный план 137
Шандор Цегень: Воспитательная работа в области физкультуры 139
Д-р Кароль Юхас: 500 несчастных случаев учащихся 142
Д-р Ласло Веспреми: Дидактические вопросы урока физкультуры в конце осени и зимой 147
Шандор Варга: Опыт инспекторов по посещению уроков в г. Будапешт 150
Тиборнэ Кальманчеи: Актуальные проблемы физкультуры 154

СООБЩЕНИЯ 156

Ára: 2,40 Ft

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTÉRIUM MÓDSZERTANI FOLYÓIRATAI:

Magyartanítás	18,— Ft
Történelemtanítás	14,40 Ft
A fizika tanítása	14,40 Ft
A biológia tanítása	14,40 Ft
A kémia tanítása	14,40 Ft
A matematika tanítása	14,40 Ft
A földrajz tanítása	14,40 Ft
Az idegen nyelvek tanítása	14,40 Ft
Gyógypedagógia	14,40 Ft
Rajztanítás	36,— Ft
Az ének és zene tanítása	30,— Ft
A testnevelés tanítása	14,40 Ft

Előfizethetők: a Posta Központi Hírlap Irodánál

Budapest, V., József nádor tér 1. és minden postahivatalná

Indexszám: 25 110